AKİS

HAFTALIK
AKTÜALİTE
DERGİSİ

SAYI : 666
25 MART 1967
FİYATI : 125 KURUŞ

C.H.P İÇİN ÇARE: KURULTAY

KURULTAY HATIRASI

BÜTÜN AĞRILARA KARŞI

GRİPİN

FAYDALIDIR...

GRİPİN, bas, dis, adale, sinir ve lumbago ağrılarını teskin eder
GRİPİN, bayanların muayyen zamanlardaki sancılarında başarı ile kullanılır
GRİPİN, grip ve nezle başlangıcında bircok fenalıkları önler

Cilt: XXXVIII Yıl: 13 Sayı: 666

SAHİBİ VE BAŞYAZARI :

Metin Toker

YAZI İŞLERİNDEN SORUMLU

GENEL YAYIN MÜDÜRÜ :

Kurtul Altuğ

MÜESSESE MÜDÜRÜ :

Tacettin Tezer

BU SAYIDA YAZI KURULU :

İÇ HABERLER KISMI: Teoman Erel, Yılmaz Gümüşbaş, Babür Ardahan — MAGAZİN KISMI: Jale Candan, Tüli Sezgin, Hüseyin Korkmazgil — İKTİSAT: Dr. Reşat Titiz — SİNEMA: Nijar Üzön — TİYATRO: Naciye Fevzi, Lûtfi Ay — DÜNYADA: T. Kemal

İstihbarat Tel: 1073 82

KAPAK KOMPOZİSYONU :

SAN Organizasyon
Erkal Yavi

KAPAK BASKISI :

Rüzgârlı Matbaa

FOTOĞRAF :

T.H.A. — Dinçer Olcay

KLİŞE :

Doğan Klişe

ABONE ŞARTLARI :

3 aylık	(12 nüsha)	12.50 lira
6 aylık	(25 nüsha)	25.00 lira
1 senelik	(52 nüsha)	50.00 lira

Geçmiş sayılar 250 kuruştur.

İLAN ŞARTLARI :

Santimi 20 lira
3 renkli arka kapak 3000 lira

AKİS Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

DİZİLDİĞİ YER :

Rüzgârlı Matbaa

BASILDIĞI YER:

Hürriyet Matbaası — Ankara

BASILDIĞI TARİH:

20.3.1967

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE DERGİSİ
RÜZGÂRLI SOK. No : 15
ANKARA-TEL: 11 89 92
P. K. 582

Kendi Aramızda

AKİS bu hafta, her zamankinden iki gün önce okuyucularının eline varmış olacaktır. Bunun nedeni, önümüzdeki Kurban bayramıdır. Bilindiği gibi, bayram günlerinde yurdun hiç bir yerinde gazete çıkmamakta, okuyucuların alışık olduğu gazetelerin yerini Gazeteciler Cemiyetleri tarafından çıkarılan "Bayram Gazeteleri" almaktadır. Bu nedenledir ki AKİS'in baskı günü iki gün önceye alınmış bulunmaktadır. Ancak bu, AKİS'in muhtevasında bir noksanlık doğurmamış, aksine, bu sayımız, hiç bir yerde bulamıyacağınız bilgilerle daha da zenginleşmiştir.

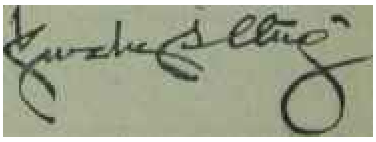
Şüphesiz, bu haftanın en önemli olayı yine, C.H.P. içindeki, uzun zamandır sürüp gelen huzursuzluktu. 14 Mart günü toplanan C.H.P'. Meclisinde Ç.E.P. -Çerkez Ethem Partisi-'lilerin durumu enine boyuna tartışıldı. AKİS, açık yapılan toplantıyı üç kişilik ekiple izledi. "C.H.P." başlıklı yazı bu dikkatli izleyişin ürünüdür.

C.H.P. Meclisi toplantısının açık yapılmasının bir büyük faydası, oldu: Feyzioğlu ve ekibi-hakkında -şüphe değilse bile- tereddütleri bulunan bir takım basın mensupları, gerek bu ekibin, gerekse Prof. Feyzioğlunun ne hale geldiklerini yakından görmek imkânına kavuştular. Feyzioğlunu ben, on yıla yakın bir süredir tanırım. Kendisi bir zamanlar, bu derginin yazarlarındandı ve 27 Mayıs öncesine rastlayan o karanlık günlerde benim avukatımdı. O zamanlar tanıdığım ve takdir ettiğim Feyzioğlu ile şimdiki Feyzioğlu arasındaki farka, ne yalan söyliyeyim, üzülmemek elden gelmiyor. O günkü ağırbaşlı Feyzioğlunun yerini bugün, elinden oyuncağı alınmış, yaramaz, haşan bir çocuğu hatırlatan Feyzioğlu almıştır. Bir zamanlar fikirleri saygıyla dinleneni Feyzioğlu, bu Parti Meclisi toplantısında, abesi savunmanın girdabında çırpındı durdu. Bir meslekdaşımın ifadesi ile bu, "Feyzioğlunun sonu"-dur.

Sizlere, bayram öncesinde bir iyi haber vermek isterim: Metin Toker tarafından hazırlanan "İsmet Paşayla 10 Yıl" seri yazısının sonuncusu, önümüzdeki hafta AKİS'te yayınlanacak ve Mart ayı sonunda kitap halinde piyasaya verilecektir. "İsmet Paşayla 10 Yıl"ın 1 ve 2. ciltleri görülmemiş bir ilgiye mazhar olmuş ve "best-seller" -en çok satan kitap- sıfatına hak kazanmıştır. "İsmet Paşayla 10 Yıl"ın 1960-1961 dönemini kapsayan 3. cildi gene, Türkiyenin en büyük basımevi olan Ajanstürkte hazırlanmaktadır. Kapak kompozisyonu ise Vural Türker tarafından yapılmaktadır. Sanırım ki bu 3. cilt de diğerleri gibi görülmemiş bir ilgiyle karşılanacaktır.

AKİS ailesi, bütün AKİS okuyucularının Kurban bayramını kutlar.

Saygılarımla

AKİS

HAFTALİK AKTÜALİTE MECMUASI

Cilt: XXXVIII Sayı: 666 25 Mart 1967

YURTTA OLUP BİTENLER

Kurbanlık koyunlar
Fiyatlardan ne haber?

Millet

Bayram

Şu satırların okunmakta olduğu sırada millet, Bayramını rahat ve mutlu geçirmektedir. Çok, hem de eskiye nazaran pek çok kimse büyük şehirlerden ayrılmıştır ve turistik yerler ağızına kadar doludur. İç turizm, yeni Türkiyenin bir özelliğidir. Tabii bu, iç turizme daha önce başlamış memleketlerdeki çapa henüz erişmemiştir ama "yer bulamamak" bu Bayram da dünya kadar insanı hüsrana uğratmıştır.

Türkiyede Ankara ile memleketin diğer çevreleri hep, değişik havada olmuşlardır ve ciddi İstanbul gazeteleri bile memleket havası yerine daha ziyade Başkentin sinirli, gergin, siyasî havasını aksettirmektedirler. Bu Bayram günlerinde uzun tatilden faydalanarak yurdun dört köşesine dağılmış olanlar veya yerlerinde kalanlar ne Çerkez Ethem Partisi mensuplarının kaynayan suyunu, ne A.P.'nin, Temel Hak ve Hürriyetler Kanunu adı verilen tasarıyla mutlaka, ama mutlaka ve güvendikleri dağlara karın nasıl yağdığını görerek kaynayacak suyunu, hattâ ne de Muhteşem Süleyman İktidarının zamlarını düşünmektedirler.

Bu hava, Türkiyede işlerin, öyle söylendiği kadar kötü olmadığının ve bu kadar da karamsarlık etmek gerekmediğinin delilini - teşkil ermektedir. Nedense biz türkler, dışardan bakıldığında hiç felâket gibi görünmeyen durumları dramatize etmek merakındayızdır ve kendi kendimizi fena görmekten hoşlanırız. Allahtan ki yılda bazı Bayramlar böyle uzun "kafa dinleme" imkânları sağlamaktadır ve bu devrelerde günlük hayatın meşgaleleri, endişeleri yerlerini daha tatlı düşüncelere bırakmaktadır.

Önümüzdeki haftanın başında herkes işine, gücüne döndüğünde hayat eski mecrasında akmaya devam edecek, çekişmeler ve çırpmışlar tekrar başlayacaktır. Gerçi Türkiye, bir Bayramı rahat, geçirecek kadar mutludur ama, tuzu da her

günü bayram sayacak derecede kuru değildir.

C.H.P.

"Allahın değirmenleri"

(Kapaktaki Parti)

Parti Meclisi sona erdiğinde Feyzioğlu ve arkadaşlarının durumu, o toplantılar boyunca sık sık hatıra gelen şu meşhur söze pek uygun düşüyordu:

"— Allahın değirmenleri yavaş öğütürler, fakat iyi öğütürler..."

Sağa-sola bizzat lâf atarak, kışkırtıcılık yaparak bir talihsiz mücadeleyi artık bir militan hüviyetine inerek sürdürmeğe gayret eden, bir Feyzioğlu; eski arkadaşlarına hakaret ederken hakaretlerini dikkat ve soğukkanlılıkla âyârlıyan -o eski, ağırbaşlı- Melen; bembeyaz bir yüzle ve hiç konuşmadan, hayalî fener gibi dolaşan, o eski yıttıcı, mücadeleci Coşkun Kırca ve bu kişileri seyreden CHP'lilerin gözlerindeki yarı acır, yarı üzülür, fakat hükmü vermiş bakışlar... Nitekim Parti Meclisinde yapılan son oylamalarda bu grupu destekleyen oyların'sayısı 5'e indi. Gerçekten, Allahın değirmenleri yavaş öğütüyorlar, fakat zaman içinde hata yapmıyorlardı. Haklıyı haksızdan, kuruyu yaştan ayırıyorlar; haksızı, oportünisti fena yıpratıyorlar, aman vermeden öğütüyorlardı.

Feyizoğlu poz veriyor - Melen gülüyor

ÇEP'nin iki yüzü

Parti Meclisinden sonra Kurultaya doğru yola çıkıldığında 8'lere fiilen veya fikren dahil olanlar dışında hangi CHP'liye sorulsa, şu cevap alınırdı:

"— Bu iş bitirmiş. Ameliyat yapılacak..

Daha doğrusu, mesele bu safhaya. Parti Meclisi başlamadan, Genel Başkan Kurultay kararım verip, tarihini ilân ettiğinde ulaşmıştı. Bu yüzden çok kimse, son Parti Meclisi toplantısı için "Lüzumsuzdu" dedi. Verilmiş bir karar varken, bu kararın verilmesine sebep olan meseleyi bir daha görüşmenin, malûm çekişmeleri ve teraneleri tekrar dinlemenin hiç bir işe, yaramadığını söyleyenler oldu. Oysa, bu son Parti Meclisi toplantısının pek büyük bir faydası görülmüştür: Şu kritik safhada hâlâ durumun önemini kavramamış, hâlâ bir uzlaştırmadan, barıştırmadan bahsedenlere gerçeği en keskin şekilde göstermiş, kafalardaki son tereddütleri alıp götürmüştür.

Başlangıçta patlayan balon

Daha toplantının başında blöflerin içyüzü anlaşılmağa başlamıştı. Geçen hafta Çarşamba sabahı Genel Merkezde, Kemal Satırın başkanlığında toplanan Parti Meclisinde ilk patlayan balon, şu, "açıklığa biz de taraftarız" iddiası oldu. Parti Meclisi öncesinde Genel Merkez, toplantının açık olmasının düşünüldüğünü söylerken, 8'ler daha yüksek perdeden, buna asıl, kendilerinin taraftar olduklarını ileri sürüyorlardı. Hattâ Parti Meclisinden üç-dört gün önce Feyzioğlu, bir AKİS'çinin bu konudaki sorusuna, "Elbette.. Zaten açık olmasını asıl biz istiyoruz. Bundan önceki top-

8'lerin durumunu görüşen CHP Meclisi

Çare: Kurultay!

Yürek nasıl paralanmaz?

Metin TOKER

Yazık ki bizim kamuoyunun dışarımızda cereyan eden olaylardan fazla haberi yok. En ciddi gazete» lerimiz bile dünyanın büyük siyasî meselelerine ya hiç yer vermiyorlar, ya da bunlardan bir kaç satırla bahsediyorlar. Eğer kendimizi bir batılı toplum yerine koyuyorsak bizim sınıfmızdaki hiç bir toplum dünyada cereyan edin olaylardan bizim derecemizde habersiz değildir. Her memlekette, hiç olmazsa meraklılarına, dışarıya pencere açan gündelik yayın organları vardır. Bilinmez bu, marifetin iltifata tâbi olduğu prensibinin bir tecellisi midir? Ama gerçek şudur ki lisan bilmeyen ve yabancı basım takip etmeyen bir türk için dışarımızda neler olup bittiğini öğrenmek imkânı yoktur.

Hindistanda geçenlerde bîr seçim yapıldı. Hint tarihindeki dördüncü seçim. Hindistan, statüsü değişik bir memlekettir. Orada onbeş devlet vardır. Bunların bütünü Hindistam teşkil eder. Her devletin kendi parlâmentosu ve iktidarı mevcuttur. İndira Gandhi'nin, yani büyük Gandhi'nin onun, İndira Gandhi ile, isim benzerliğinden başka bir ilişiği yoktur- ve Nehru'nun -o, İndira Gandhi'nin babasıdır- partisi olan Kongre Partisi -ki Hindistanda- demokratik bir rejimin şampiyonudur- bu seçimlerden evvel bütün parlâmentolarda sandalyaların yüzde 62'sine sahipti. Bu seçimlerden sonra sahip olduğu sandalya sayısı sadece yüzde 47'dir. Milli parlâmentodaki çoğunluğu da zayıf bir çoğunluk haline gelmiştir. Kongre Partisi onbeş devletin yedisini elinden kaçırmıştır. Bunların bazılarım -ve en kalabalıklarını- komünistlere, bazılarım -ve en önemlilerini- aşırı sağcılara, bazılarını da eski düzene, yani mihracelere, yani bizim ağalara kaptırmıştır.

Türkiyenin, Hindistanda cereyan edenleri bilmesinde -eğer İsmet Paşa konuşsaydı derdi ki- sayılamayacak kadar çok milli menfaat vardır.

Bugün Hindistan, bütün dünyada, sefaletin en -koyusunun bulunduğu ülkedir. Bu ülkenin en sefil beldelerinden biriyse Kalkütadır. Seçimler dolayısıyla Hindistana özel surette gönderilmiş bir fransızın, yani bir tam tarafsızın röportajını okudum. Titreyerek. Yüreğimde dehşeti hissederek. Zaman zaman insanlığımdan utanarak. Yazar, bir Howrah istasyonundan bahsediyor. Marşandiz trenleri oraya binler ve hinlerle insanı aç, elbisesiz,- bir deri ve bir kemik halde bırakmıştır. Bunlar yerlerde uzanmış, bir "kayıp cenneti beklemektedirler. Bunların cenneti nedir, bilir misiniz? Bizim gecekondu hayatımız! Bunların. içinden bazılarını sabahleyin, toplamaktadırlar. Ta» mamiyle ölmemişlerdir ama, tamamile hayatta da değildirler. Yazar, sokaklarda bir çocuğa rastlamıştır. İki yaşında bir çocuk. İki kolu ve dili kesilmiştir. Yanında, geçenleri sadaka vermeye davet eden bir kutu vardır. Bu çocuğa çok ebeveyn gıptayla bakmaktadır. Onun ailesinin bir "geçim vasıtası" var diye.. Kendilerinde o da yoktur. Kalkütada ne iş mevcuttur, ne buğday. Ama seçim günleri duvarları, bunu vaad eden çekiç ile orak resimleri kaplamış tır ve Kalküta, koca Kalküta -tıpkı başkenti olduğu Bengal gibi- oyunu komünistlere, Çinden yana olan kızıllara vermiştir. Şimdi Bengali bir komünist iktidar idare edecektir. Çindeki Kültür İhtilâli faciasından kime ne? Kalküta kendi faciasına çareyi kıpkırmızı renkte bulmaktadır.

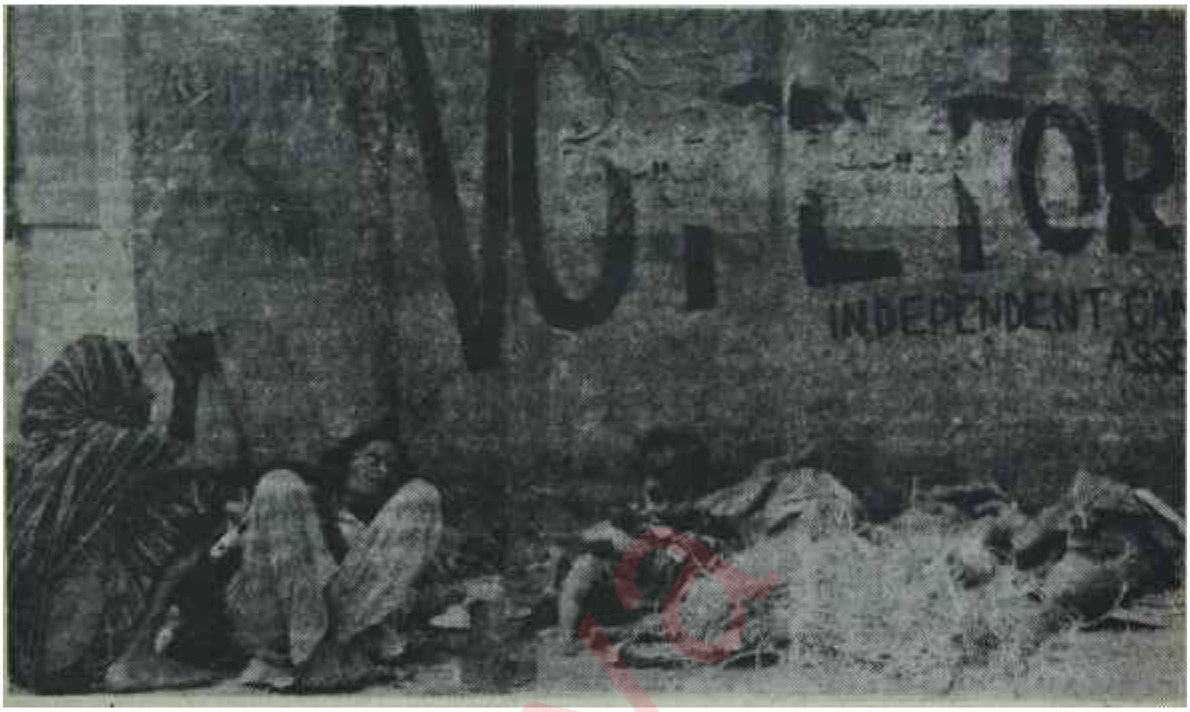
Bu Hindistanın bir başka şehri vardır: Yeni Delhi. Sefil insanların çoğunluğu teşkil ettiği bu beldede bir mutlu sınıf tam bir huzur içinde sokaklarda salına salına dolaşmaktadır: Mukaddes inekler. Bu inekler o kadar zayıftırlar ki verdikleri yıllık süt miktarı 180 litredir. Avrupalı kardeşleri 5 bin litre vermektedirler. Ne gam! Hindu dini onların kesilmesine manidir ve açlıktan ölenler onlara, öteki dünyanın korkusundan ilişmemektedirler. Hindistandaki sığır miktarı 200 milyondur ve bu şimdilik senede yüzde 25 -hızlı artmaktadır. Jan Sangh'ın -sağcı, ültra milliyetçi teşekkül- koyduğu "sığır kesme yasağı" ile bu nisbet kısa zamanda yüzde beşe çıkacak ve Hindistanda bu cılız hayvanları bile besleyecek ot bulunmayacaktır. O zaman insanla inek arasında, gıda bulmak için tam bir mücadelenin başlayacağından hiç kimse şüphelenmemektedir.

Jan Sangh'ın lideri fransız yazarına kendisinin ve partisinin görüşlerini anlatmakta bir salonca görmemiştir. Demiştir ki:

"— Gerçek şudur ki böyle söyleyen mütehassıslar Hindistanın gerçeklerinden hiç haberi bulunmayanlardır, marksistlerdir veya bilgilerini yabancı kitaplardan deyşirmiş aydınlardır. Bunlar iki gerçeği gözönünde bulundurmak istememektedirler: Önce, ineklerin insanlara alt gıdalardan beslenmediklerini; ikincisi, hindlilerin, inek eti yemektense açlıktan ölmeye razı olduklarını.."

Yeni Deldi, cahil Yeni Delhi, oyunu bu aşırı sağvermiştir. Yeni Delhiyl bundan böyle Jan Sangh yönetecektir.

Bir de Racastan vardır. Onun başkenti Jaipurdur. Burası, racalar ülkesidir. Racastanda Swantantra

parası mevcuttur. Swantantra racaların menfaatlerini savunmaktadır. Bunlar, ellerinden alınan siyasi kudreti yaptıkları kapitalist yatırımlarla tekrar kazanmışlardır. Jaipurda Swantantra'nın renklerini bir güzel kısrak müdafaa etmektedir: Mihracenin hanı---, maharani Gayahri Devi. İndira Gandhi oraya kadar gitmiş ve maharaninin tebası önünde konuşmuştur. Bu sefil İnsanlar kendilerine daha iyi hayat vaad eden kadın Başbakanı bütün güçleriyle yuhalarken Bayan Gandhi onlara şöyle seslenmiştir:

"— Hükümdarlarınız, ingiliz işgali sırasında neredeydiler? O zaman açlık grevi yapanlar onlar değillerdi!"

Ama Swantantra, Racastanda Kongre Partisini azınlıkta bırakmıştır ve bugün eski mihraceler, -Borada mihracesinden Patiala mihracesine ve Gwalior mihracesine kadar-, tam altıyüz altes eski statülerine demokrasi sayesinde kavuşmuşlardır.

Tıpkı, bizim Doğudaki ağalarımız gibi.. Halk, sefil ve zavallı halk onları demokratik idareye, bu idare tam iyi işlemediğinden dolayı tercih etmiştir.

500 milyonluk Hindistanı 700 milyonluk Kızıl Çini takip ederken gören otursa buna şaşmak kimin haddinedir? Bu 500 milyonluk Hindistan] o talihsiz yoldan ne C.I.A.'nin tertipleri, ne orada çıkarılacak "Temel hak ve hürriyetleri koruma kanunları" geri çevirebilir, Kalkütadaki o sefalet; Yeni Delhideki yobazlık, Jaipurdaki devleti arayıp da bir türlü bulamama kaygısı devam ettiği süre kütleler hep, çıkış yolunu bu aşırdıklarda arayacaklardır. İktidardaki Kongre Partisi, mensuplarının hırsızlıklarıyla gidişi hızlandırmaktadır. Yardım buğdayı dolu çok amerikan vapuru Hindistan sularında rotasını değiştirmiştir ve amerikan yardımı süt tozları, seçim kampanyalarının finansmanında kullanılmıştır.

Türk kamuoyu dışımızda cereyan eden olayları bilmiyor, öğrenemiyor.

Ama Prof. Aydın Yalçın, ama Prof. Turhan Feyzioğlu bunu bilecek, bunu öğrenecek bütün imkânlara sahipler. Bunu biliyorlar, bunu öğreniyorlar.

Onları Türkiyede hiç kimse, Türkiye, bunlar tarafından sürüklenilmek istenilen uçuruma düşerse, hem de sadece onların iptidai, şahsi ihtiraslarının, komplekslerinin sonucu düşerse affetmeyecektir ve bütün bir tarih onları ebediyen lanetleyecektir.

Allahtan ki Türkiye Hindistan değildir ve onların destekleri kim olursa olsun, Türkiyenin bütün sağlam kuvvetleri bunların tümüne vekarla, haysiyetle, bilgiyle direnecektir.

lantılarda bu yöndeki önergeleri biz vermiştik" diye karşılıkta bulunmuştu.

O Çarşamba sabahı toplantı başladığında, görüşmelerin basına açık olması için verilen Önergeye karşı çıkanlar Feyzioğlu taraftarları oldu! Grup Yönetim Kurulu üyesi Reşit Ülker, açıklık önergesinin aleyhinde konuştu, bunun kabul edilmemesini istedi ve böyle âdetlerin eski partide yeni ortaya çıktığından şikâyet etti. Fakat önerge, Ortanın Solunu destekleyen Parti Meclisi çoğunluğunun oylarıyla kabul edildi ve basın mensupları içeri girdiler.

İkinci blöfü Ferit Melen yaptı. Konuşmaların 15'er dakika ile sınırlanması için İlhami Sancar, Orhan Erkanlı ve Hüsnü Özkan tarafından verilen önergeye isyancılar şiddetle karşı çıktılar. Emin Paksüt bunun aleyhinde konuşurken, Ferit Melen, önerge kabul edilirse kalkıp gideceklerini, toplantıyı terkedeceklerini bağırarak ilân etti. Önerge kabul edildi, fakat kalkıp giden olmadı.

Bu önergenin verilmesi ve yapılan oylama, bir propagandayı daha etkisiz hale getirdi. Bu, "Ortacılar" diye adlandırılmak istenen, şöhret, tecrübe ve akıl sahibi CHP'lilerin' 8'leri desteklemeğe başladıkları ve hele onların tasfiyesine hiç taraftar olmadıkları yolunda uçurulan haberdi. Ortacılardan diye tanıtılmak istenen Sancar ve Erkanlının, konuşmaların 15'er dakika ile sınırlanması önergesini vermeleri 8'leri şaşırttı. Emin Paksüt, bu önergenin aleyhinde olanca hırçınlığı ile konuşurken, Sancarı da itham eden bir ifade kullandı. Sancar buna karşı.

"— Şimdi burada söz alan arkadaşlar gene, Nuh tufanından başlıyarak her şeyi anlatacaklardır. Herkes iyice düşünüp, 15 dakikada söyliyeceğirii söylesin" diye karşılık verdi.

Ecevit ile mutediller -Ortacılar ismi uygun değildir. Çünkü onlar da Ortanın Solunu samimiyetle desteklemektedirler- arasında çatlak yaratan Feyzioğlu, . Eceviti yalnız bırakma taktiğinin Paksütün lüzumsuz hırçınlığı ile iyice güme gitme tehlikesine düştüğünü görünce telâşla ayağa fırladı ve Sancarı metheden kelimeler kullandı. Ama bu davranış, toplantı boyunca yapılan oylamalarda 8'lerin 6 oyun üzerine çıkmalarını sağlıyamadı. Görülen, karşılarındakini bölmek şöyle dur--un, Feyzioğlu ekibinin bölündüğü idi. Meselâ Fehmi Alparslan, daha ilk gün, hasta olduğunu söyliyerek çıkıp gitti ve bir daha da dönmedi. Coşkun Kırca söze ve kavgalara, çok defa oylamalara karışmadı ve vakti salondan çok dışarıda geçirdi.

CHP'Meclisi toplantısında ÇEP'liler
"Yabancı olduk şimdi.."

Kabadayılık bizde kalsın

Parti Meclisine bu defa iki rapor ile gelinmişti! Bir tanesi Merkez Yönetim Kurulunun hazırladığı resmî ve meşru rapor, diğeri ise ÇEP'-nin hazırladığı ithamname idi. "Önerge"idiye sunulan ÇEP raporunda Genel Sekreter Ecevit "tepeden inmeci sosyalistlerin savunucusu" olmakla suçlanıyor ve malûm iddialar bir defa daha tekrarlanıyordu. Dikkati çeken ise, bu önergenin "teklifler" bölümü idi. Feyzioğlu ve arkadaşları, artık saklamadıkları isyanlarına son vermek için, kabul edilmiyeceğini kendilerinin de bildikleri bazı şartları ileri sürüyorlardı: CHP'nin sosyalist olmadığı yeniden ve teyiden açıklanmalı; Ulus gazetesinde yazı yazan sosyalistler ve Demirperde övücüleri gazeteden uzaklaştırılmalı; sosyalist derneklere kayıtlı CHP'lilerin kayıtları derhal silinmeli; CHP'liler, bazı dergiler ile kurucu, sahip gibi ilişkileri derhal kesmeli; Partinin parası ile düzenlenen -ve Ortanın Solu anlatılan- gezilere son verilmeli idi. Bunlar birer tekliften çok, zapta geçirilmek ve CHP'yi yıpratmak için düzenlenmiş ithamlardı. Sadece bu itham belgesi bile, Feyzioğlunun, Partide kalma, ihtimalini gözden çıkardığını ispata kâfi idi. Okunması ve zapta geçirilmesi için Feyzioğlunun çok ısrar ettiği bu önergeye takılan çeşitli isimlerden biri "Giderayak kabadayılık bizde kalsın önergesi" idi.

Parti Meclisi raporu ise, CHP'-nin karşıkarşıya bulunduğu problemi başından alıyor, kronolojik bir sıra ve belgelerle bugüne kadar açıklıyordu. Rapor şöyle sona eriyordu:

"Kurultayımızın son sözünü saygı ile bekliyoruz."

Moral meseleleri

ÇEP için işler, daha ilk günden zaten hiç de iyi gitmiyordu. Parti Meclisinde okunan, Genel Başkanın, Kurultayı toplantıya çağıran mektubu ise büsbütün ümit kırıcı idi. Genel Başkan, mektubunda, toplantı gerekçesi olarak şöyle diyordu:

"Parti Meclisinin, İller Toplantısının, Teşkilâtın ve Genel Başkan olarak benim, bütün uyarılarımıza rağmen, Parti içinde belirli bir çevreden gelen ve Partiyi yaralayıcı bir huzursuzluk kaynağı olan tahriklerin sona ermemesi, hattâ artarak devam etmesi karşısında..."

Hoppala!

Ben Hitlerin İkinci Dünya Harbinde, başında bir cephe varken Rusyada İkinci bir cephe açmasını hatalı bulmasam, Milli Eğitim Bakam da olsam, bunu böyle yazan kitapları okullarda yasak eder miyim?

Ya Genel Kurmay Başkanı olsam, bu fikri söyleyen hocaları, ben bu fikirde değilim diye Harp Akademilerinin kapısından geri çevirtir miyim?

Yahut T.R.T.'de olsam, ben başka türlü düşündüğüm için o kanaatte olan kimselere radyolarımın mikrofonunu yasak eder miyim?

Ne iptidai davranışlar olur, bu!

Ama geliniz de, A.P.'deki anlayışı görünüz.

Orta okulların birinci sınıfında bir "Yurttaşlık Bilgisi" kitabı varmış. Bu kitapta, da, tabii, 27 Mayıs anlatılıyormuş. Bakınız, A.P. milletvekili Orhan Seyfi Tonton- Orhon bunun nesine nasıl itiraz ediyor:

Kitapta diyor ki:

"27 Mayış inkılâbı dünya çapında önemi olan, Türk milletimize yaraşan şerefli ve büyük bir devrim hareketidir."

Siz de bu fikirde misiniz, sayın Bakan?

Kitapta diyor ki:

"Bu inkılâbın başlıca sebebi de cumhuriyeti, ve demokrasiyi kurtarmak için başka çıkar yol olmadığına inanmaktır!"

Siz de bu fikirde misiniz, sayın Bakan?

"1950'den sonra gelenler, kendilerinden olanları kayırarak, kendilerinden olmayanları birer sebeple ezdiler. Söz söyleme, yazı yazma, toplanma gibi temel hakları çiğnediler. Doğru söyleyenleri ve yazanları hapse attılar. Verimsiz, plânsız islere girerek milletin parasını israf ettiler, Atatürk'ün yarattığı yenilikleri ve inkılâpları birer birer ortadan kaldırmaya, başladılar. Din- perdesi altında sakladıkları türlü yalanlarla milleti aldattır?" .:

Siz de bu fikirde misiniz, sayın Bakan?

"İnkılâbımızın basında bulunan "Milli Birlik Komitesi" büyük bir yurtseverlikle millete verdiği sözü tamûmiyle yerine getirdi, 27 Mayıs 1960'danberi geceli, gündüzlü bir çalışmayla hak ve hürriyetlerin yeniden millete, verilmesini sağlamıştır!"

Siz de bu fikirde misiniz, sayın Bakan?

Affedersiniz ama, Bakanın hangi fikirde olduğundan okullardaki çocuklara ne? Orhan Seyfi -Tonton-Orhon Anayasayı açsa, bunları onun ilk satırlarında bulur. Ama onun itirazı kitaba değil Anayasayadır ve eşeğini dövemediği için semerini döven Hoca gibidir.

ÇEP, kendisini destekleyenlerin bu ümit kırıcı hava- karşısında çözülmesini önleyebilmek için bir şeyler yapmak zorunda idi. Bunun için başlıca iki yol tutuldu. İlk iş olarak İhsan Kabadayı, Ruhi Soyer gibi militanlar salona çağrıldı ve -hiç olmazsa gürültü bakımından- kalabalık etkisi yaratacak şekilde mevzi alındı. Oy hakkına sahip olmayan Grup 'Yönetim Kurulu' üyeleri, Parti Meclisi üyesi olmayan militan milletvekilleri ve 8'ler - görünürde altı kişi vardı - birarada oturunca kalabalık görünüyorlar, hele patırtılı anlarda âdeta üstünlük kazanıyorlardı. Bu üstünlüğün kuru gürültüden ibaret olduğu ise oylamalarda açığa çıkıyordu.

Moral için başvurulan ikinci tedbir, şu slogana bağlanmıştı: "Politika bir maratondur, sonunda kimin nefesinin yeteceği belli olmaz.."

Aslı Paksüte ait olan bu sözü, ÇEP mensupları, Parti Meclisindeki konuşmalarında ve kuliste çok tekrarladılar. Bu sloganla birlikte yürüyen bir faaliyet daha vardı: Kendilerine yakın gazetelerde İnönünün sağlığıyla ilgili kötümser haberlerin yayınlanmasını körüklemek, bunun için malzeme sağlamak. Halkoyuna ve CHP'lilere, "Bakın, İnönü ağır hasta. Politika maratonunda İnönünün nefesi değil bizim nefesimiz yetecek ve biz kazanacağız" denilmek isteniyordu. Hem de açıkça...

Bu arada, daha tarafsız ve durumu uzaktan seyreden CHP'lilere karşı haksızlığa uğramış, mazlum tavırları takınmayı da ihmal etmediler. Toplantının ilk günü Feyzioğlu, kendisini, iş bulması için arayan bir yoksul vatandaşa koridorda şöyle dedi: .

"— Üç tane sosyalist uğruna bizi harcıyorlar!."

Tam bu sırada genç bir adam,

"— Merhaba, Turhan bey!" dedi.

Feyzioğlu da "Merhaba" diye karşılık verdi, sonra da kızardı. Bu genç adam, Feyzioğlunun, CHP'nin marksist olduğunu ispat için ismini durmadan tekrarladığı Yurdakul Fincancı idi.

Denetleme değil, kanser!

Parti Meclisindeki görüşmelerde ilgi çeken nokta, isyancılar dışında bütün yöneticilerin meselenin bir ameliyatla halledileceği kanısını belirtmesi idi. Kadın Kollan Merkez Yönetim Kurulu Başkam Jale Candan,

"—Bu, Partinin tarihte uğradığı en büyük ihanettir" dedi.

Turan Güneş, hareketlerim ve isyanlarını "denetleme görevinin ifası" diye izaha kalkışan ÇEP'çilere,

"— Bu derece metastaz yapmış bir denetlemenin tıbdaki adı, zannederim, kanserdir!" diye cevap verdi.

Emin Paksüt "8 değil, 88 değil, 8888 değil, büyük bir Halk Partli kitlenin fikriyatını dile getirdiği" iddiası ve kabadayıca bir tavırla yaptığı konuşmasında, Kurultaya, tarafların üzerlerindeki yetkileri atarak gitmelerini teklif etti. Bu arada Feyzioğlu, ikide bir usul hakkında söz alıp mikrofona geliyor, yerinde otururken de her hatibe lâf atarak, etrafındakilere nerede müdahale edeceklerini, işaret ederek ekibini idare ediyordu. İlk gün çalışmalar kararlaştırılan saatte sona ereceği sırada Feyzioğlu. söz istedi. Başkan Satır, söz sırasının gelmediğini, ertesi gün konuşabileceğini bildirdi. Kontrolünü iyice kaybetmiş olan ÇEP lideri, o sırada Satıra bir şey söylemekte olan Ecevite söz attı ve,

"— Suçluların telâşı içindesiniz!" diye bağırdı,

Ecevit,

"— Her şeyi şimdiye kadar söylediniz, kitaplar bastırdınız" diye cevap verdi.

Feyzioğlu hırsını alamamıştı. Bu defa Lebit Yurdoğlunu yakaladı ve onunla kaba bir eda ile münakaşaya girişti. Merdivende ve kapıda rastladıklarına sataşarak, münaka-

YASSIADA

Bundan. altıbuçuk yıl önce, Türkiyede 27 Mayıs olmuşken ve bir İhtilâl Komitesi kurulmuşken "bir kısmı basın" M.B.K.'nın aşırdıklarım, içindeki bazı endişe uyandırıcı temayülleri hulûs ile tenkit eder, ihtilâlcileri uyarmaya çalışırdı. Bu basın Menderesi de tenkit etmiş olan ve uyarmaya çalışmış basındı. Buna mukabil bir başka basın o ihtilalcilere arka çıkar, unlan tenkit edenlere saldırır, her aşırılığı ve her temayülü över, ötekileri devrin bu kudret sahiplerine jurnal ederdi. Bu, Menderesi de hep pohpohlamış, onu bütün ölçüsüzlüklerinde teşvik etmiş, patlıcana değil efendiye hizmeti şiar edinmiş basındı.

Bugün bazı Büyük Komutanlar bu basının yeni avlarıdır. Bu basın şimdi onların hamisidir ve onları övmekte, hulûs ile yapılmış tenkitleri kötülemekte, "yaşa aslan!", "varol kaplan!" diye sırtlarını sıvazlamakta, kendilerini çıkmaz yollara itmektedir. Çok zaman "Büyük Komutanlar" ile "Ordu'yu birbirine karıştırarak..

Bu orkestranın bir şef tarafından idare edildiği hiç kimsenin meçhulü değildir.

Ama bu orkestranın mensupları polis şefleri kadar akıllı olmadıklarından gerçek ruh haletlerini, Orduya ve Subaya karşı hislerini zaman zaman belli etmekten kaçınamamaktadırlar. Aşağıdaki satırlar -aman yarabbî, bunun bir türkün kaleminden çıkmış olduğuna nasıl inanılabilir- A.P. milletvekili Turhan Dilligilin Adalet gazetesinde yayınlanmıştır:

"Yassıada hatıralarınızı dikkatle takip etmekteyim. Şunu açıkça ifade edeyim ki bir insanın hemcinsine bu derece zalim davranacağına ve böyle işkence yapabileceğine inanamıyorum.

Dünyada pek çok ihtilâl olmuş ve çok insan öldürülmüştür. Fakat böylesi yapılmamıştır. Yazılarınızı okurken yaşadığım geçmişi hatırladım.

1919 senesinde Yunanlılar memleketimizi işgal etmişlerdi. Evlerimize girdiler, aramalarda bulundular fakat kadınlarımızın çamaşırlarına el sürmediler. Sadece daha müsamahalı davranmak mümkünken onu yapmadılar ama akla gelmez işkenceler de tatbik etmediler."

1919'daki yunan mezalimi ve 27 Mayıs sonrası.. O yunan mezalimi ki bir milletlerarası komisyon tarafından tahkik ve tesbit edilmiş, medenî devirlerin en iğrenç vahşeti olarak dünyaca lanetlenmiştir. Çocukları karınlarında süngülenen hâmile kadınlar, gözleri oyulan, kulakları, burunları, daha çeşitli uzuvları kesilen, kafaları kopartılan erkekler, sürüler tarafından ırzlarına geçilen bakire tozlar, yakılan yavrular.. Egede yunan mezalimi bu olmuştur.

Ya, 27 Mayıstan sonra?

İşte, günlerdir yazıyorlar. Hatıralar, röportajlar, mektuplar.. Anlata anlata neyi anlatıyorlar? 27 Mayıs günü, devrilen iktidarın mensupları toplanıp Harp Okuluna götürüldüklerinde genç Harbiyliler bunlara hakaret etmişler, yüzlerine tükürmüşler. Subayları ne yapmış? Onları bu hışımlarından alakoymaya çalışmış.

Eğer bu insanlar Harp Okulunda emniyet altına alınmayıp Kızılaya bırakılsalardı, asıl dünyayı o zaman görürlerdi. Böyle bir nefreti bu millet pek az kimseye karşı duymuştur.

Sonra?

Bunların en ifritleri Yassıadaya götürülmek üzere uçaktan indirildiklerinde, motörlerine gidinceye kadar orada bulunanlardan tokat yemişler, tekme yemişler.

Hepsi, bu. Bunun dışında, Yassıadada bir hapishane düzeninin bulunması, polisce istintak etmeye alışmış olanların polisce istintak edilmeleri, koğuşlarda yapılan arama-taramalar! O devrin hapishanelere tıktığı, copladığı gazeteciler için bunların biç biri bir yenilik değildir.

Bir de şikâyet: Yassıadada yedikleri yemek paraları istenmiş. "Biz, istida vererek mi oraya gittik?" diyorlar. Peki, hapsettikleri gazeteciler istida vererek mi Hiltonları doldurmuşlardır? Çıkarlarken, onların hepsinden yedikleri yemeğin parası tahsil edilmiştir. Hem de kendilerine Harp Okulunun tabldotu verilmemiştir. Hapishanenin yemeği lâyık görülmüştür. Yani, üzerinde fasulyalar yüzen bir yağlı, kara sık.

Olanlar bunlar. Keşke hiç biri olmasaydı. Bunlar adam bulunsaydı da keşke ihtilâlin kendisi olmasaydı. Ama, 1919ların yunan mezalimi! Hayır, hayır. Bunu yazabilen vicdan, ancak o günlerin sayısız ırza geçme vakalarından birinin bedbaht mahsulünün vicdanı olabilir. Başkasının değil.

Bu, A.P.'nin bir başka milletvekilidir. Son Havadiste Tekin Erer bir-yeni millî kahraman bulmuştur. Kimdir, bilir misiniz? Çerkez Ethem. Çerkez Ethem İsmet Paşanın mahvettiği bir silâhşördür. Onun türk kıtalarını İsmet Paşa kendi türk kıtalarıyla kırdırmıştır. Her şeyin kökü İsmet Paşanın, Çerkez Ethemin adı o zamana kadar "Umum Kuvayi Seyyare ve Kütahya havalisi Kumandanı" iken bunu "Birinci Kuvayi Seyyare Kumandanı"na çevirmesidir. Eğer Ali Fuat

şa ederek çıkış kapısına ilerleyen Feyzioğlu, burada vatandaşların birikmiş olduğunu görünce şöyle bağırdı:

"— Biz, projektörleri dışımıza tutalım diyorduk. Onlar ise, bir projektörü dışarı tutarken bir projektörü de içeri tutalım diyorlardı. İşte sonuç. Projektörü' içeri tutunca Parti ne hale geldi.."

Ertesi gün ise Feyzioğlu, Öztrak, Turan Şahin, Süreyya Koç ve nihayet Ecevit konuştular. ÇEP'çiler Merkez Yönetim Kurulu raporunda Grupla ilgili tenkitlerin yer almasını şiddetle, yerdiler ve bir "Merkez-i Umumî saltanatının başladığım" iddia ettiler. Bu, yeni sloganları idi. Feyzioğlu, eski iddialarını tekrarladı. Mücadeleye devam edeceğini, geri dönmiyeceğini bildirdi.

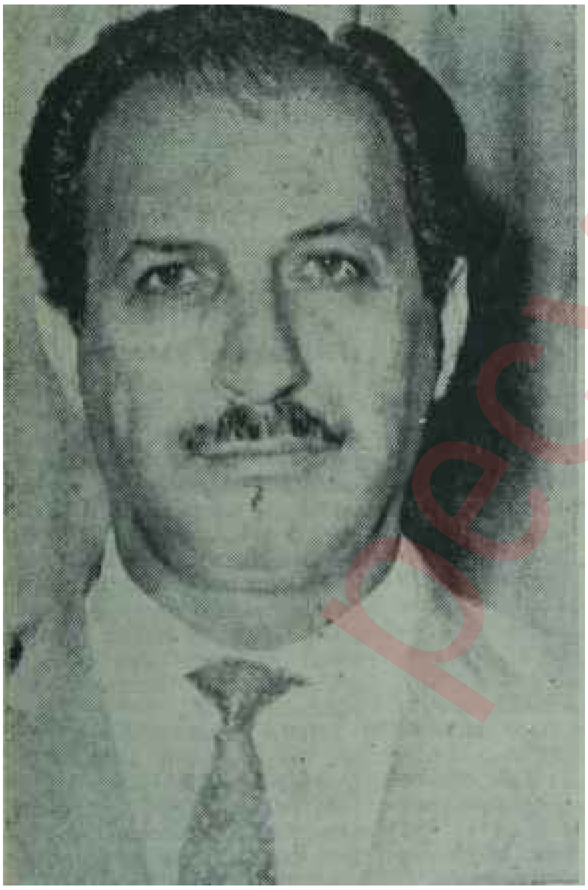
İŞKENCELERİ!

Paşa Garp Cephesinin başında bırakılsaydı Çerkez Ethem ruhunu iblise satmayacaktı.

Ne bir tarih fikri, ne en ufak askerlik bilgisi, ne türk ordusunun teşekkül tarzı hakkında bir düşünce, ne ordunun İstiklâl Harbinde bir muntazam ordu haline getirilmesinin zafere tesiri konusunda sezgi. Sadece, kör bir İsmet Paşa düşmanlığı. Ama bu nereye gider ve nenin düşmanlığı haline gelir, A.P. borazanları' için önemi yoktur.

Çerkez Ethem mi İsmet Paşa düşmanıdır? Haydi, göklere o! Turhan Feyzioğlu mu? Haydi, göklere o! Yoksa şu veya bu komutan mı İsmet Paşa düşmanlığına itilmek istenmektedir? Göklerin yolu bu sefer onlarındır..

Acaba bu Büyük Komutanların, itilmek istendikleri yerin kenarında bir an durup etraflarına bakmaları, kimlerin kendilerine "yaşa" çektiğini farketmeleri zamanı gelmiş değil midir? İpliklerin pazara böylesine çıktığı bir sırada..

Turhan **Dilligil** - Tekin Erer
Orkestraya uyan düo!

Eceviti konuşturmamak..

Ecevit konuşmasına, başladığında ÇEP'çiler kavgayı başlattılar. Feyzioğlu, Genel Sekreterin konuşmasını kasdederek ve bağırarak, Satırdan, "yalanlara cevap verme imkânı" talep etti. Bu çirkin itham, sakin Eceviti dahi bir an için kızdırdı. Biraz sonra iki taraf, birbirine "yalancı", "sahtekâr" diye, avazı çıktığı kadar bağırıyordu. Bir bünyede iki parti çok gelmişti..

İkinci gün toplantıdan ayrılırlarken, ÇEP'çiler daha mütecavizdiler. Ferit Melen Turgut Göleye "Kabak vagonu" derken, gazetecilere bakarak, bir marifet yapmış gibi gülümsüyordu.

Çalışmalar, Cuma akşamı, bildirinin kabulü ile sona erdi. Bildiri 8'lerin iddialarını reddediyor, Or-

Feyzioğlu itham ediyor - Ecevit cevap veriyor
Yalancının mumu sönüyor

tanın Solunun, onların istediği gibi tutucu değil, ileri bir anlam taşıdığım belirtiyor ve Kurultayda kesin sonuca varılmasının yerinde olacağını ifade ediyordu.

Bildiri üzerinde görüşmeler devam ederken, Cahit Zamangil bir arabuluculuk teşebbüsü yaptı. Bir önerge verdi, bunu savundu. Ama sonra kendisi de düşüncesinin uygulanamıyacağını anladı ve önergesini geri aldı. Kabul edilen bildiri hakkında Melenin fikri "sosyalizme kapı açmak" idi. Bu arada Feyzioğlu son bir oyun denedi ve Grup Başkanlığından Parti Meclisine bir yazı getirerek, bunun görüşülmesini istedi. Bu da bir ithamname idi. Merkez Yönetim kurulu, Grupun yetkilerine karışmakla, Siyasi Partiler Kanununu çiğnemekle itham ediliyordu. Bu arada, bu yazının basına dağıtılacak bir bildiri şekline sokulmuş bir nüshasını ÇEP'çilerin salonda unutmaları, "Kargılı Olayı"nı hatırlattı.

Kurultaya doğru

Hazırlıklar CHP içinde, artık Kurultay için yapılmaktadır. Bu Kurultaydan yeni bir parti doğarsa, şaşmamalıdır. İsyancılar, CHP'deki ömürlerinin sona erdiğini anladıklarındanberi bir parti kurmanın hazırlığına girmişlerdir. Etrafa yaydıkları, "CHP'li 83 TBMM üyesinin, kendilerini takip için yemin ettiğidir. Oysa bu, hayalden ibarettir. Bir zamanlar Feyzioğluna güven oyu verenlerden çoğu -ki bunlar, yemin ettiği iddia edilen 83 kişi arasındadırlar- bugün onu tasfiyeden başka çare görmemektedirler. "Bizim güvenimiz bunun için değildi" sözü bu hafta CHP Grupu kulislerinde yaygındı. Böyle söyleyenler soruyorlardı: "Desteğimizin hududu olmaz olur "mu?"

Feyzioğlu ve arkadaşları, Kurultayı, CPH'den mümkün olduğu kadar büyük bir kitleyi koparmak için fırsat sayacaklarını belli etmişlerdir. Ama koparabilecekleri bir şey yoktur. 18-20 milletvekili ve senatörden fazla kendilerini izleyebilecek kimse çıkacağa benzememektedir. Ki bu da iyimserliktir. Bugün Çelikbaş veya Selâhattin Kılıç, arkadaşlarını takip edeceklerini söylemektedirler ama, tercih ânı geldiğinde ortada sadece tereddütlerin kaldığı çok görülmüştür. Diğer taraftan son Parti Meclisinin büyük özelliği, onun kendi işini İnönüsüz, kendisinin görmesidir. Kurultayın aynı havada açılacağı ve kendi göbeğini bizzat keseceği anlaşılmaktadır.

Feyzioğlu ve arkadaşları için, CHP dışında kaldıkları takdirde en iyi ihtimal, Mecliste grupu olan, teşkilâtsız bir parti kurmaktır. O zaman -Mecliste grupları olduğu içinbütçeden yardım alabileceklerini ve CHP'ye karşı mücadele edebileceklerini ummakta, Orhan Öztrağın Bulvar üzerinde kendilerine düzenlediği yazıhanede bunun temaslarını yapmaktadırlar. Anadolunun şurasından burasından kendilerine bir miktar oyla birlikte iltihak edecek diye bekledikleri ağa ve eşrafa güvenmektedirler. Ama bütün bu hayaller, Mîllî Bakiye kalktığı takdirde, sıfıra müncer olacaktır. O zaman da AP'nin kapısını çalarak, "CHP'ye karşı mücadele"de AP'ye arz-ı hizmette bulunmaktan başka çareleri kalmamaktadır.

"CHP'ye karşı ÇEP' adlı hikâye yakında sona ereceğe benzemektedir. Bu isyan CHP'ye zarar vermiştir. Ama CHP'nin mütecanis bir hale gelmesine de yarayacaktır. Ameliyat erken ve ustalıkla yapılırsa CHP, umulmadık başarılara gidebilir. Genel Sekreter Ecevitin, Parti Meclisindeki konuşmasının en sonunda Feyzioğlu ve arkadaşlarına bakarak söylediklerine dikkat edilmelidir:

"— Sizlere rağmen, önümüzdeki seçimlerde çok iyi sonuçlar alacağız!."

Politikacılar

Gönlündekini yazanlar

Biten hafta içinde bir sabah, İstanbul birden karıştı. Sadece İstanbulda 200 binin üstünde tiraj yapan "Türkiyenin en çok satan gazetesinin manşetini bir baştan ötekine bir hastalık haberi kaplıyordu. Gerçi hastalığı bildirilen adam Türkiyenin en önemli kişisi olduğu için bu manşet yerindeydi ama, ne yaparsınız ki adam öyle hasta değildi. Meselenin, gerçeği anlaşıldığında çok kimse "gönüllerinden geçeni yazmışlar" demekten kendini alamadı.

Haber Ankara mahreçliydi. İnönü, ağır rahatsızdı. Kalp sıkıntısı geçirmiş, döşeklere düşmüştü. "Başlıkla maksat temini"ndeki usta gazete durumun vehametini iki masum hatırlatmayla altı çizilmiş hale getiriyordu: İnönü 83 yaşındaydı ve İnönü 1960'da ağır bir kalp krizi geçirmişti.

Bunlar doğruydu ama, İnönünün rahatsızlığının bu defa bunlarla uzaktan yakından ilgisi yoktu.

İnönü bundan on gün kadar evvel, biraz ağır şeyler yeyip erken yattığı bir akşamın sabahında kalbi çarpıntılı uyandı. Bir trinitrin aldı, kısmen sükûnet buldu. Evden, doktoru Prof. Zafer Paykoç arandı,

"Hürriyet,, hakkında

Hürriyet gazetesi, Türkiyenin sadece en çok satan değil, en başarılı da bir gazetesidir. Zaten marifet iltifata bağlı mıdır bilinmez ama, iltifatın marifete tâbi olduğu muhakkaktır. Hürriyete karşı yapılan küçümseyici hücumlar ya gazetecilik mesleğini bilmeyenler den, ya da gazeteleri bir ideoloji acısından -hani, illâ topluma yararlı olacak, filân.. gören çevrelerden gelmektedir. Gazeteler her tarafta bir kaç sınıftır. Fikir gazeteleri vardır, bulvar gazeteleri vardır, parti gazeteleri vardır, haber gazeteleri vardır. İngilterede hiç kimse Times ile Daily Mirror'u -tirajı 3 milyonu geçti- kıyaslamaya kalkışmaz. Hüküm verilirken Times kendi sınıfında ne kadar başarılıdır, Daily Mirror kendi sınıfında ne kadar başarılıdır, ona bakılır. Türkiyedeki bütün gazete okuyucularının yüzde 45'inin Hürriyet okuduğunu bilmek, bu gazetenin kendi sınıfında başarılı olup olmadığı hakkında bir fikir verir.

Böyle bir gazete, okuyucunun partisi kaale alınmaksızın alınır. Hürriyeti A.P.'lisi okur, C.H.P.'lisi okur, Demireli beğenen okur, İnönü düşmanı okur, İnönü hayranı okur. Bu gazetenin şimdi, niçin bir "Demirelin şahsî gazetesi" haline geldiği, niçin meselâ C.H.P. içinde cereyan eden hadiselerde, hem de bir kısmı gerçekleri hasıraltı edip bir diğer kısmını da rötuş etmek suretiyle ve kınadığı taraf hakkında hep kötüleyici tâbirler kullanarak cephe tuttuğunu anlamak kabil değildir. Hele böyle bir halk gazetesinin hastalığı -sağlığı, gerçeği, de yazmaksızın ve pek alaturka aklıevvellikler yaparak bir bayram konusu gibi sütunlarında bayrak yapmasını anlamak daha da zordur. Bu, üstelik, antipatiktir de ve Hürriyet en çok antipatik olmaktan kaçınmaya mecburdur.

Bir sebep arayanlar arasında bunu "bezîrgânlık"a verenler yok değildir. Ama Hürriyeti bilenler Hürriyetçilerin buna ihtiyacı bulunmadığını da bilirler.

O halde, nedendir bu hava değişikliği?

Hürriyet kendisini, Süleyman Demirel adındaki bir adamı karanlıktan çekip ramp ışığına kavuşturan -kudretli yayın organı saymaktadır. Belki bu, Demirel için doğrudur da ve oha ikbal yolunu açan A.P. Genel Başkanlığı seçiminde Hürriyet çok rol oynamıştır. Ama eğer Hürriyet sanıyorsa ki meselâ hastalığı - sağlığı bayram havasıyla vermekle, yahut gerçek C.H.P.'yi "Ecevit solları" diye küçümsemekle, bir partide en tabii durum olan "iyi Genel Başkan-Genel Merkez münasebetleri"ni "himaye" olarak vasıflandırmakla Feyzioğlu grupunu kurtarıp onu C.H.P.'nin başına hep musallat bırakacaktır, fena halde yanılıyor demektir. Bir defa C. H.P. A.P. değildir ve bir köklü partideki şartlar çok değişiktir. Feyzioğlu takımının mukadder âkibeti Hürriyetin niçin acı ve neticesi, tadsız bir prestij kaybının, bir fiyaskonun sebebi olsun? "Demirelin şahsî gazetesi" olmak veya C.H.P. içindeki, çıplak her gözün gerçek değeriyle gördüğü hadiseleri, dünyevî kalemlerin açısından görmek Hürriyet için ancak handikaptır ve doğrusu istenilirse Hürriyeti Hürriyet yapan prensiplere aykırı bulunduğu gibi Hürriyeti Hürriyet olmaktan çıkarma istidadını -ve tehlikesini- de beraberinde taşımaktadır.

Bu, bir dost Hürriyet okuyucusunun düşünceleridir.

Hürriyet 8
CHP Lideri, 4 gündür evinde yatıyor
INONU ONEMLI BIR KALP SIKINTISI GEÇIRDI

Hürriyet ve haberi
Okuyucu ne der ki?

Dr. Paykoç öğleye doğru geldi, bünyesini iyi bildiği meşhur hastasını muayene etti ve "damar spazmı" teşhisini koydu. Kalbe kan taşıyan ince damarlar biraz daralmıştı, bu spazma yol açmıştı. Yapılacak şey damarları ilâçla açmak, bu sırada, gelen miktarda kanla kalbin bendi işini görebilmesini sağlamaktı. Bunun çaresi de kalbin o devrede fazla yük taşımamasıydı. Dr. Paykoç İnönüye kesin istirahat etmesini, asâbını sakin tutmasını, istirahati fikren de yapmasını salık verdi. Bunların çaresi İnönünün bir kaç gün evden çıkmaması, politikanın da bir kaç gün Pembe Eve girmemesiydi.

Birincisi yapılabildi ama ikincisinin tenlini daha güç oldu. Politikacılar politikalarını da beraberlerinde getirdiler. Buna rağmen damarlar, bir kaç günde açılmıştı.

Hastalığın duyulması, hele "en çok satan gazete"deki şeklinde olduğunun ilk gün sanılması, Pembe Evi şifa dilekleriyle doldurdu. Bunlardan bir tanesi Başbakan Demirciden geliyordu ve Demirel makbule geçen bir dikkatle İnönünün bir ihtiyacı bulunup bulunmadığını da soruyordu.

İnönü Başbakana şükran ve minnet duygularını iletti.

T.R.T.

Köprüler atılırken...

Ankara Radyosunun o sabahki 7.30 haber bültenini dinleyen bazı kimseler, hayli şaşırdılar. Hele o-

kunan haberin yanlışlığını kesinlikle bilenler ise, "Pes doğrusu! Sorumsuzluğun ve başıboşluğun bu kadarı da fazla!." demekten kendilerini aalmadılar. Spikerin okuduğu haber bültenine verilen bilgiye göre, "CHP Parti Meclisi o gün, Genel' Başkan İsmet İnönünün başkanlığında toplanacak "tı.

Geçtiğimiz hafta Çarşamba sabahı cereyan eden bu olay, pek çok radyo dinleyicisinin söylediği 'gibi, gerçekten tam bir sorumsuzluk ve başıboşluk örneğiydi. Gerçi haberdeki iki husustan ilki, yani CHP Parti Meclisinin o gün toplanacağı doğruydu ama, ikinci husus, yani İsmet İnönünün bu toplantıya başkanlık edeceği şeklindeki bilgi tamamen uydurmaydı. Zira, aynı saatlerde, Türkiyede pek çok kişi biliyordu ki, İsmet İnönü, geçirdiği bir rahatsızlık sebebiyle evinde istirahat etmekteydi ve Parti Meclisinin toplantısına katılmayacaktı. Ayrıca haber, bîr gün önce, yani 14 Mart Salı günkü bazı gazetelerde de yer almış ve aynı gün Parti Genel Merkezine başvuran gazeteciler, İnönünün bu toplantıya katılmayacağını kesin olarak öğrenmişlerdi. Devletin en büyük haber yayma organı olan Türkiye Radyolarına haber hazırlayan TRT İç Haberler Servisindeki yetkililer herhangi bir muhabir tarafından yazılıp önlerine getirilen haberi, en küçük bir zahmete Katlanma lüzumu duymadan spikerin eline tutuşturmuşlar ve öylece okutmuşlardı.

Pot pazarı

Radyonun haber bültenlerini ve gazeteleri normal olarak izleyen kimselerin rahatça tesbit etmiş oldukları bu gaf, TRT İç Haberler Bürosunu yönetenlerin ilk sorumsuzluk örneği değildir. Benzer hatalar, bugüne kadar sık sık tekrarlanmış ve radyo dinleyicileri artık, İç Haberler Bürosundan umudu kesmişlerdir. Meselâ, yanlarına "temennâ" ile varılabilen bu yöneticiler, çok yakın geçmişte büyük bir pot daha kırmışlardır. İlgililerin yetersizliğine örnek olabilecek bu olay, 12 Mart Pazar akşamı cereyan etmiş ve Devlet Radyosunun haber bülteninde, CHP Kayseri milletvekili Turhan Fevzioğlunun Avrupa Konseyine katılmak üzere bir heyetin içinde Türkiyeden ayrıldığı bildirilmiştir Ertesi gün Turhan Fevzioğlunu CHP Grup odasında gören AKİS muhabiri, büyük bir şaşkınlık içinde, durumu Feyzioğluna bidirince, Feyzioğlu, "Vallahi, gittiğimden benim haberim yok" demiştir.

Kulağa Küpe

Bu, işte böyledir!

Eee, tezgâhının başından adamı alıp genel başkan, yaparlar, sonra "başbakan oldun" derler, başına bir külah giydirip "paşasın" diye resmini çektirirler, dövizler asarlar, evliyalık rütbesi verirler, bunu peygamberlik takip eder, nihayet insan kendisini tanrı sanmaya başlar.

O zaman da adamı tutarlar, Mazhar Osmanm yokluğunda Fahreddin Kerimin yemden açtığı muayenehanesine götürüverirler!

Haber TRT ye, AP İstanbul senatörü Şevket Akyürek tarafından verilmiştir. Fakat, yakında çok önemli bir Parti Meclis toplantısı olduğunu ve Feyzioğlunun bu toplantıda mutlaka bulunmak isteyeceğini bilmesi gereken TRT Haber Bürosu yöneticileri, haber getiren muhabire, "Bir yanlışlık olmasın?" diye sormayı dahi akıl edememişlerdir.

Her türlü imkânla donatılmış, bol eleman ve "üstad" şeflere sahip İç Haberler Bürosunun bu kadar pot kırmasının ve işin bu derece "sulandırılmasının" sebebi acaba nedir? Şu sırada, Kıbrısla ilgili, bir haberde Makariostan "Kıbrıs Cumhurbaşkanı" diye bahsedebilecek kadar dikkatsizlik gösteren bu "üstad" gazetecilerin neyi eksiktir? Bu sorulara, meseleyi yakından bilenlerin verdikleri cevap şudur; Modern gazetecilikten, gazetecilik mesleğinin istediği en önemli unsurlardan, bu arada "sorumluluk duygusu"ndan yeteri kadar nasiplenmemiş olmaları...

Yeni bir büro

Nitekim bu durum, biraz geç olmakla beraber, TRT Genel Müdürü Adnan Öztrak ve diğer **üst** derecedeki yöneticiler tarafından da anlaşılmış ve bir takım zevatı sadece birer "trafik memuru" durumuna getirecek yeni tedbirler almak gereği duyulmuştur. TRT bünyesinde kurulan "Haber Değerlendirme ve Yorum Müdürlüğü" **adı** altındaki yeni bir servis, önümüzdeki **günler**de çalışmaya başlıyacaktır. Bu serviste çalıştırılacak elemanlar günün iç ve dış haberleriyle yorumlarını değerlendirecekler, Radyoya verilecek haberler ondan sonra belli olacaktır. Yeni servisin, mevcut hataları ne dereceye kadar düzeltmeyi başarabileceği, önümüzdeki günlerde görülecektir.

Ne var ki, bu büronun başına Doğan Tanyerin getirilmesi TRT içindeki bazı kimseleri ziyadesiyle tedirgin etmiştir. Yeni durumdan gocunanlar, elbette ki, bu büronun çalışmaya başlamasıyla kendilerinin birer"trafik memuru" durumuna düşeceklerini bilenlerdir. Bunlar, her türlü imkân ve iyiniyete rağmen bugüne kadar bir türlü modern gazetecilik rüştlerini isbat edemeyen, yetersizlikleri çeşitli örneklerle tescil edilmiş kimselerdir. Bu yüzden, gocunmaları ve yeni büroya cephe alır davranışlara girilmeleri hiçbir fayda vermeyecektir.

Köprüler atılmış, atı alan Üsküdar] geçmiştir.

Turizm

Turizm yılı

Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Ekonomik ve Sosyal Konseyinin 1967 yılını "Uluslararası- Turizm Yılı" olarak kabul etmesi üzerine, geçtiğimiz hafta içinde toplanan Türkiye Turizm Merkezi Genel Yönetim Kurulu da konuyla ilgili, yeni kararlar aldı. Yönetim Kurulu bu arada, Turizm ve Tanıtma Bakanı Nihat Kürşatı ziyaret ederek, 1 Nisanda başlayacak olan yeni turizm yılı için görüşlerini bildirdi.

Türkiye. Turizm Merkezinin Genel Sekreteri Necdet Evliyagil, kendisiyle görüşen gazetecilere, konuyla ilgili olarak şu bilgiyi verdi:

"— Turizm yılının ana gayesi, turizmi bütün dünya ülkelerinde her tabaka halka, hükümetlere, resmi ve özel kuruluşlara benimsetmek, turizmin bütün dünyada ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan kalkınmaya ve gelişmeye, işbirliğine geniş ölçüde yardıma olmasını sağlamaktır.

Başka Ülkeler için kesin birşey söylenemezse de, 1967 yılının, ekonomik kriz içinde bulunan Türkiyede bir "iç turizm" yılı olacağı, geçim darlığı içinde kıvranan vatandaşlarla, hayatlarını kazanmak için bölge bölge, kapı kapı dolaşacakları rahatlıkla düşünülebilir.

XXIV

"İki ahbap çavuşlar" Komite üyeleriyle karşı karşıya — Raf et Aksoyoglu Gümüşpalaya haykırıyor: "Paşa, Paşa! Sizin bize teklif ettiğiniz cinayettir!" —-Menderes asılmışken Menderes üzerinde pazarlıklar — A.P.'de bir kıyamet kopuyor ve seçim kampanyası açılıyor — Millet C.H.P.'ye bir defa daha oyun ediyor — 15 Ekim günü İsmet Paşa

O Pazar sabahı Sıtkı Ulay A-P- Genel Başkanı Ragıp Gümüşpaladan telefon aldıktan sonra M.B.K. toplantısına gitti ve eski Genel Kurmay Başkanının bir görüşme talebinde bulunduğunu söyledi. Komite Cuma gününden beri devamlı toplanmakta ve "son durum"u görüşmekteydi. Memlekette her şey sakin görünüyordu. Her halde, suyun üstü hiç kaynamıyordu. Aksine, mutaddan bile fazla durgunluk vardı. Halk Salim Başolu, Yassıadadan dönüşünde, Ankara istasyonunda hararetle alkışlamıştı. Bunun bir tertip olmadığını herkesten ziyade Komiteciler bilecek mevkide bulunduklarından bu, memnunluk uyandırmış ve iyi bir işaret yerine geçmişti. Yassıadada duruşmaların vakur ve âdil geçmiş olduğundan kimse şüphe etmiyordu. İlk iki infaz da bir hadiseye vesile vermemişti. Cumartesi akşamı ben dergide -yani, matbaada- Ordu Film Merkezi tarafından gönderilmiş, Zorlunun ve Polatkanın idam sehpasındaki resimlerini gördüm. Hani, fotoğraflar vardır, şehevîdir, fotoğraflar vardır, müstehçendir. Onun gibi, bazı resimler vardır, acıklıdır, bazıları ise sadece çirkindir. Bunlar, çok çirkin şeylerdi. Kurtulla, bunları yayınlamamaya karar verdik. Sadece bunları görmek insanda, infazların ne kadar hatalı bir karar olduğu inancını doğurmaya yetiyordu. Ama İhtilâl İdaresi kendisini, bunları yayınlamaya mecbur sanıyordu. Korkuyordu ki halk arasında D.P. büyüklerinin asılmadıkları, asılamadıkları, bilhassa Menderesin Hazreti Eyüp tarafından bir atın sırtına atılarak göğe kaçırıldığı efsanesi yayılsın.. Bunun kendi otoritesini ve prestijini sarsacağını, karışıklıkların çıkmasına sebep olacağını, kan döküleceğini düşünüyordu.

Bunlar hep, memleketçi düşüncelerdir. M.B.K.'nin tasarrufları gerçekten, onları ilgilendiren kısa vâdede, tahmin ettikleri ve arzuladıkları sonuçları doğurdu. Başta Menderes, üç D.P. büyüğü "çatır çatır" asıldılar ve Türkiyede çıt çıkmadı. Ama bu, önceden görülmeyen bir netice değildi. Eğer infazlar yapılmasaydı memleket bir takım şımarmışlar tarafından gerçekten karıştırılır mıydı, mesele o noktanın tesbitindedir. Buna mukabil, infazların yapılmasının uzun vâdede Menderese yaramış olduğunu -Menderese değil de, Menderes tacirlerine- aradan bir kaç yıl geçtiğinde inkâr imkânı kalmayacaktır.

17 Eylül günü A.P.'nin en büyük başlarıyla üç M.B.K. üyesi arasında cereyan etmiş olan hadise bu teşekkülün o günlerdeki idarecilerinin Menderesin âkibetiyle ilgilenme sebebini gözler önüne biraz hazin tarzda sermektedir. Bu,'Menderesle ilginin, bugün bile suni tarafının ne kadar çok olduğu hususunda bir fikir verebilir.

A.P.'nin büyük başlarıyla görüşmeye, Komite, üç üyesini memur etti: Sıtkı Ulay, Suphi Karaman ve Rafet Aksoyoğlu. Randevu yeri Başbakanlık, randevu saati 16 idi. M.B.K. heyetinden bir tek kişi, Rafet Aksoyoğlu idamların infazı için oy kullanmıştı. Öteki ikisi, tarihî Komite toplantısında bunların aleyhinde vaziyet almıştı. Ama oylamadan sonra herkes çoğunluğa uymuş ve çoğunluğun kararı kendi kararları olmuştu.

Başka bir, ilgi çekici nokta: Randevu saati geldiğinde Menderes İmralıda idam edilmişti. Ancak Komite, bu saati tesbit ederken Menderes idam edilmemişti ve randevu saatinde hükmün infaz olunmuş bulunacağı kimse tarafından bilinmiyordu.

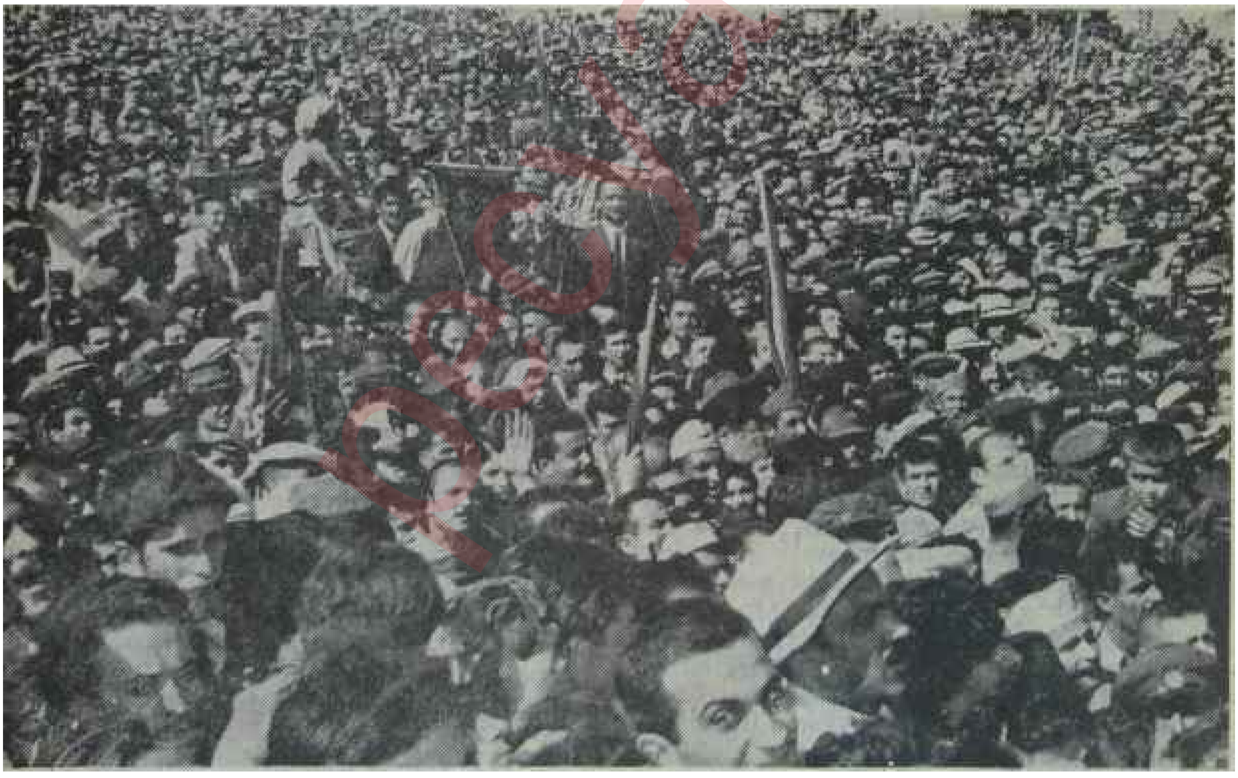
A.P.'nin iki temsilcisi, "iki ahbap çavuşlar", Gümüşpala ve Osma Başbakanlığa perişan geldiler. Söylediklerine 'göre berbat bir vaziyetteydiler. Kendilerine "Niçin?" diye soruldu. Anlattılar. A.P. teşkilâtı isyan halindeydi ve her yerde

dağılmak üzereydi. Menderes de idam olunursa bu dağılma fiilen gerçekleşecekti. A.P.'nin varlığının memleket menfaatleri bakımından önemini söylediler. Bir menfi cereyanı A.P. kanalize etmişti ve o teşekkülde mutedüler müfritler üzerinde hâkimiyet sahibiydiler. Ama bunun sebebi, Menderesin idam ettirilmeyeceği yolundaki eski askerlerin vaadleriydi. Şimdi, bu vaadler boşa çıkarsa müfritler baş kaldıracaklardı. Bu sebepten -başka değil- eski Başbakan hakkındaki idam hükmü infaz olunmamalıydı.

M.B.E. temsilcileri infazın yapılmamasına niçin imkân olmadığını Karamanın ve bilhassa Ulayın ağızından anlattılar. Ancak, hep düşünüyorlardı ki Gümüşpala ve Osma, A.P.'yi kurtarma etiketi altında Menderesi de kurtarmanın peşindedirler. Ulay ile Karaman üstelik bu yönde oy kullanmışlardı. Ama oy bir kere, bilinen şekilde tecelli ettikten sonra bunun tatbikatını durdurmak mümkün değildi. Bunu A.P heyetine anlattılar. O zaman Gümüşpala, üç ihtilâlciyi donduran bir teklifte bulundu. Canım, eğer Adnan Menderes idam sehpasına götürülmeden ölse ne olacaktı? Ölüsü asılacak değildi ya.. İdamdan evvel öldüğü ilân edilecek, mesele kapanacaktı. Komite üyeleri itiraz ettiler. Menderes ölmemişti. Alman haberler, ölümden -intihar yoluyla ölümden- kurtarıldığını bildiriyordu. A.P.'nin büyük başları ısrar ettiler: Bir formülün bulunması A.P.'yi ve kendilerini kurtaracaktı. Kimse bilmiyordu, nasıl müşkül bir mevkide olduklarını. Gayeleri memlekete hizmetti, gayeleri demokratik rejimi kurtarmaktı, gayeleri kan dökülmemesinin, karışıklık çıkmamasının teminiydi. Gene Gümüşpala aklındaki çareyi en açık şekilde ifade etti. Peki, acaba Menderes zehirlenmek veya boğulmak suretiyle ölemez miydi? Yani, adamın mutlaka idam sehpasına götürülüp orada resminin çekilmesine ve bunun memlekete ilânına lüzum var mıydı?

İşte o zaman, bütün heyet ve heyet içinde olup da infazın lehinde kanaat bildirmiş olan Rafet Aksoyoğlu, bilhassa, gürlediler. Sözü söyleyen Rafet Aksoyoğluydu.

"— Paşa, Paşa! Siz bize neyi teklif

C.H.P. şu son yıllarda, yani 1950'den bu yana, en ziyade ümitle 1961 seçimlerine girdi. **C.H.P** mitingleri, yukardaki resimde olduğu gibi, büyük kalabalıklar topluyor ve ilgi çekiyordu. Üstelîk, Allah var ya, en kaliteli ve ciddi sözler de bu mitinglerde söyleniyordu. Gerçi C.H.P bu seçimlerde en fazla milletvekilini çıkardı ama, seçimleri **o** değil, "karşı **blok"** kazandı

ediyorsunuz, biliyor musunuz?" diye gürledi.

Sonra aynı sert edayla devam etti:

"— Siz bize, cinayet teklif ediyorsunuz. Biz, katil değiliz. Biz, sorumluluklarını müdrik, yetki sahibi idarecileriz. Biz, adalet tarafından hakkında hüküm verilmiş bin kişiyi asarız ve bundan kılımız kıpırdamaz, en ufak endişe duymayız. Ama biz, hukukun icabının dışında bir tek kimseyi öldürmeyiz. Karışıklık mı çıkacakmış. Görelim bakalım, buna cesaret edecek kabadayıyı. Paşa, kendinize geliniz ve ne söylediğinizi biliniz."

Kurmay albayın ve arkadaşlarının tepesinin attığı hissediliyordu. Bu hava, A.P.'nin büyük başlarının hem yumuşamalarına, hem lâflarında daha dikkatli olmalarına, hem de ricat etmelerine yol açtı. Şinasi Osma dönüş yollarının keşfine çıktı. Canım, Genel Başkan memleket menfaatlerini düşünerek böyle bir fikir söylemişti. Bunun, herkes için iyi olacağını sanmıştı. Gümüşpala da ona iltihak etti. Madem ki bir çare yoktu, ne yapalım, kendileri ellerinden geleni yapmışlar, bütün teşebbüslerde bulunmuşlardı ya..

Söylemedikleri, gazetelere de bunu bildirmiş olduklarıydı. M.B.K. üyeleri o zaman buna keşfettiler ve Komite toplantısından itibaren bazı gazetecilerin kendi peşlerini niçin bırakmadıklarını anladılar. Gümüşpala ve Osma koyunun değil, kasabın derdindeydiler. Başbakanlıktan o kadar üzgün ayrılmadılar. Menderes sağ kalsaydı kendi ikballeri garanti altında olur muydu? Dünya kadar A.P. idarecisi vardır ki, bunlar hep aynı ruh haleti içinde kalacaklardır... Evin sahiplerine kapıları kapalı tutarak evin sofrasında oturur kalmak..

Bu kapalı görüşmenin benim için asıl acıklı tarafı, hep, bütün bunların Menderes İmralıda üç ayaklı bir sehpada sallanırken görüşülmüş olmasıdır. Nitekim eski Başbakan hakkındaki hükmün infaz edildiğinin ilânından sonra Gümüşpala Berrin Menderese bir taziyet ziyaretinde bulunmak istediğini bildirdiğinde - gazetelere de haber vererek - Berrin Menderes kendisini kabul etmedi.

Pek de iyi etti.

Gümüşpala ile Osmanın korktukları, başlarına gelmekte gecikmedi. Daha Menderesin idam edilmiş bulunduğu öğrenilmeden, sadece Yassıada kararlarının ilanıyla A.P. Türkiyenin çok yerinde karışmış ve istifalar başlamıştı. 18 Eylül Pazartesi günü gazetelerde, Menderesin, sırtında beyaz gömlekle fotoğrafı görüldüğünde karışıklık tam bir hiddet ve infial halini aldı. Genel Merkeze telgraflar yağıyor ve bunlarda eski Demokratlar kendilerinin aldaşılmış olduklarını ağır kelimelerle ifade ediyorlardı. Tepki bilhassa Egede fazla oldu. İzmirde kütle halinde istifalar A.P. idarecilerini çok heyecanlandırdı.

O günler, Egenin çeşitli illerinden gelen A.P. yöneticileri -mahallî yöneticiler- partinin İzmir il merkezini âdeta bastılar. Balıkesir, Manisa, Aydın, Denizli ve Muğla il başkanlarıyla her teşkilâttan iki idareci soluğu İzmirde almışlardı. Hemen ü merkezinde bir toplantı yaparak İzmir teşkilâtını ana teşkilât olarak sigaya çekmeye başladılar. Fakat asıl toplantı, il merkezinde daha önce en ateşli eski Demokratların yapmış bulundukları ufak tefek hasardan dolayı il ikinci başkanı Mehmet Karaoğlunun mükellef yazıhanesinde yapıldı. Yazıhane, o gün müstesna bir gün gördü. Oda lebalep doluydu. Her kafadan bir ses çıkıyor ve bir türlü anlaşmak mümkün olmuyordu. Müzakerelerin ağırlık merkezini, Yassiadada verilen idam hükümlerinin infazı teşkil etti. Bu sebeple A.P.'nin yüksek kademesi zehirli oklara hedef oldu. En çok hücuma uğrayanlar Genel Başkan Ragıp Gümüşpala ile Genel Sekreter Şinasi Osmaydı. Demek ki "iki ahbap çavuşlar" Menderesin asılarak değil de zehirlenerek veya boğularak öldürülmesini tavsiye ederlerken kendilerini denize düşmüş durumda görüyorlardı ve bunda haksız da değillerdi. Papara yemede onları, Merkez İdare Kurulu üyeleri takip ediyordu. A.P.'nin belkemiğini teşkil eden Ege bölgesinin il başkanları Gümüşpalanın ve Genel İdare Kurulunun tezelden istifasını istediler. Zaten toplantının sebeb-i hikmeti de buydu.

Hele toplantıda bahis konusu edilen bir telefon muhaveresi işin tuzu biberi oldu ve il başkanlarının hiddetini daha da arttırdı. Bir gün evvel, A.P. İzmir il merkezinin taşlandığı ve masa camlarının kırıldığı -hep, en azgın Demokratlar tarafından- haberine Genel Merkez muttali olur olmaz Şinasi Osmanın ağızıyla bir tavsiyede bulunulmuş, teşkilâta bir takım taahhütlere girişmesi söylenmişti. Osma, Genel Merkez tarafından yetkili kılınan Mehmet Karaoğluna demişti ki:

"— Arkadaşlara teminat ver. Yassiadada kimse asılmayacak. Size gocukla-

C.H.P. mitinglerinin aksine A.P. mitingleri 1961 seçimlerinin arefesinde hem fazla bir kalabalık toplamadı, hem de buna katılanlar fasa-fiso kimselerdi. Bu resim o mitinglerden birini göstermektedir. O günler hemen bütün büyük gazeteler iktidarı C.H.P.'de görüyor, meselâ İstanbulda A.P.'ye bir şans tanımıyorlardı. Meğer halk, oyunu kime vereceğini kendisi biliyormuş da bunu başkasına belli etmiyormuş.

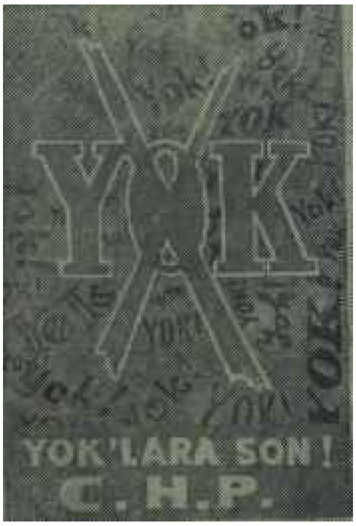
rım üzerine yemin ederim. Sen de çocukların üzerine yemin ederek bunu arkadaşlarına ilet. Aman, seçimler öncesi bölünmeyelim.."

Karaoğlu da bu garanti üzerine arkadaşlarına yemin ve kasem ederek Yassıadada kimsenin asılmayacağını bildirmişti. Ne var ki bir gün sonra yayınlanan M.B.K. İrtibat Bürosu tebliğleri A.P.'nin büyük başlarını yeniden yalanlamış ve Egedeki fırtınayı kasırgaya çevirmişti. 6u muhavere bahis konusu edilince Karaoğlunun yazıhanesindeki il başkanları daha da köpürdüler ve Ankaraya gitme kararı verdiler. Altı ili temsilen onsekiz kişilik bir heyet, hemen o gün beş otomobillik bir kafile halinde, pürhiddet Ankaraya hareket etti.

O günler Ankaraya gelen il başkanları, Egeli il başkanlarından ibaret değildi. Başkentin otellerinde daha dünya kadar A.P. il başkanı vardı. Bunlar Genel Merkezi sıkıştırıyorlar*, verilen sözün -infaz yaptıramayacağı sözünün- niçin tutulmadığını soruyorlardı. Gümüşpala ve Osma, Başbakanlıktaki toplantıda olduklarından da perişandılar. Berrin Menderes tarafından kabul edilmek için, ortaya Cavit Oral gibi aracılar da koyarak yeni teşebbüslerde bulundular. Bu defa, Bayan Menderesi bir heyet halinde görmek fırsatım yakaladılar. Sonra, il başkanlarını bir toplantıda karşılarına aldılar ve bilhassa Menderesi kurtarmak için tertipledikleri teşebbüsleri anlattılar, kendilerini temize çıkarmaya çalıştılar.

İdarecileri tarafından verilmiş bütün vaadlere rağmen infazların yapılması

Eğer 1961 seçimlerinde C.H.P. Mecliste bir çoğunluk alsa ve iktidarı rahat kursaydı memleket bir hamlede çok uzun yıllar kazanırdı. Belki onu takip eden seçimlerde iktidara gene A.P. gelirdi. Fakat "İkinci Cumhuriyet "in temelleri sağlam atılır, her halde ilk devrenin dalgalanmaları ve ikinci devrenin saçmalıkları olmazdı. Millet bu gerçeği maalesef göremedi.

A.P.'de iki temayül doğurdu. Bir kısım ateşli ve sinirli eski Demokratlar seçimlere hiç girilmemesini, bunların boykot edilmesini istiyorlardı. Bir başka temayül ise Genel Başkanlığa derhal Ali Fuat Başgilin getirilmesiydi. Her halde, A.P.'nin bîr sert tepkiyi açıkca göstermesi talep olunuyordu. Buna mukabil yeni partide eskinin mirasçıları vardı ve bunlar parmaklarının ucuna kadar gelmiş olan fırsatın kaçırılmasını hiç arzulamıyorlardı. D.P. saflarında bunlar üçüncü sınıf, beşinci sınıf kimselerdi. Milletvekilliği nöbetinin bir gün kendilerine gelmesi bahis konusu bile değildi. Halbuki artık A.P.'nin birinci adamları sayılıyorlardı ve kuvvetli bir parti ellerindeydi. Bunu kullanarak Meclise girdikleri ve demokrasi çarkı bir kere işletilmeye başlandıktan sonra suların durulacağından emindiler. Bunlar, o zahmetli ve karışık günlerde A.P.'ye hâkim olmasını bildiler. Onların zaferi, biraz da rejimin zaferi oldu. Zira eğer A.P. 1961 seçimlerine girmeseydi, yahut Ali Fuat Başgil gibi birinin idaresinde girseydi her halde 15 Ekimle 25 Ekim arasındaki kritik günler pek atlatılamazdı.

Bu sırada İsmet Paşa, hep Ankarada kaldı. C.H.P.'de kesif bir faaliyet vardı. C.H.P.'liler seçimleri kazanacaklarından zerrece şüphe etmiyorlardı. İsmet Paşanın da tahmini bir çoğunluğu sağlayacakları merkezindeydi. Parti Meclisi»toplandı ve C.H.P.'nin seçim beyannamesini açıkladı. Bu, gerçekten, mükemmel bir beyannameydi ve hislerin değil de aklın, basiretin hâkim olacağı bir "ilk seçim"de oyların o beyannamenin sahibi partiye gitmesi gerekirdi. Ama muhakemeler, idamlar, Kayseriye tıkılan yüzlerce siyasî mahkûm o günlerin Türkiyesini bir his kermesi haline getirmişti.

Seçim tahmini konusunda CH.P.'nin Genel Merkezinde Kemal Satır, Emin Paksüt ve Turhan Feyzioğluyla birlikte yaptığımız hesapları hatırlıyorum. Bana, her ilden gelen haberleri değerlendirerek ve anayasa referandumunun neticelerini de kaale alarak nerelerden C.H.P.'nin ne kadar milletvekili ve senatör çıkaracağını söylüyorlardı. Üçü de son derece nikbindi ve bilhassa Emin Paksüt kesin bir zaferi muhakkak görüyordu. O gün ortaya dökülen hesaplara nazaran C.H.P. 300'e yakın milletvekilliği alıyor, Senatoda ise daha da kesin bir çoğunluk sağlıyordu.

Ben C.H.P. merkezindeyken bizim arkadaşlar A.P. ve Y.T.P. ile C.K.M.P. merkezlerinde o partilerin yetkilileriyle aynı konuyu görüşmekteydiler. Bu görüşmelerden edindikleri intihalar hiç bir partinin kendisini C.H.P.'den daha fazla sayıda milletvekili veya senatör çıkaracak kuvvette sanmadığı oldu. Fakat üç parti-

nin üçü de C.H.P. dışındaki rakiplerini geride bırakacağından emindi. Üçü de iddialıydı. Üçü de birbirini kötülüyordu. A.P.'ye göre mücadele A.P. ile C.H.P. arasında olacaktı. Y.T.P.'liler mücadeleyi Y.T.P. ile C.H.P. arasında görüyorlardı. C.K.M. P'liler ise bunun C.K.M.P. ile C.H.P. arasında geçeceğinden emindiler.

Biz, 1961 seçimlerinin "Seçim Haritası"nı bütün bu bilgileri ve intibaları kıymetlendirerek, onlara bizim muhabirlerimizin verdikleri haberleri katarak hazırladık. Tahminimiz C.H.P.'nin 240 civarında milletvekilliği kazanacağıydı. Tabii harita, tam bir fiyasko oldu.

Fakat o günlerin "büyük basın"ını açmak, yanılanın sadece bizden ibaret kalmadığını göstermeye yetecektir. A.P.'deki spektaküler -ve çok mübalâğa edilen- dağılma hesapları şaşırtıyor, C.H.P.'nin ise uyağı kaygan kum üstünde bir dev olduğu dikkatlerden kaçıyordu. Bunlara, seçim kampanyası devrinde başka ve maksatlı bir takım gayretler de eklendi. Gayretlerin sahipleri C.H.P.'nin bir çoğunluk kazanmamasını en ziyade şahsî sebeplerle isteyen bazı Bakanlardı.

1961 seçimlerinin mücadelesi dört parti arasında değil, iki parti arasında oldu: "Cumhuriyet Halk Partisi" ve "Cumhuriyet Halk Partisi olmayan parti". Bu bazı yerde A.P. idi, bazı yerde Y.T.P., bazı yerde de C.K.M.P. Zaten seçim sonuçları da bunu ispat edecektir. 1961 seçimlerinde 47 ilde bir parti, bir tek parti en fazla milletvekilliğini kazandı. Bu illerden 21 tanesi ,A.P-'ye, 14 tanesi C.H.P.'ye gitti. C.K.M.P. 6 ve Y.T.P. 6 ilde bu başarıyı gösterdiler. Geri kalan 20 ilde iki parti eşit sayıda milletvekili çıkardı. Bu 20 ilin 20 sinde de partilerden biri C.H.P. oldu. C.H.P. ile eşit sayıda milletvekilliğini paylaşan parti 5 ilde A.P., 3 ilde C.K.M.P. ve 12 ilde Y.T.P.'dir. Gerçi kampanya sırasında Gümüşpâla ile Bölükbaşı takıştılar, Bölükbaşı kendi rakiplerini kötüledi, fakat asıl saldırıların hedefini C.H.P. teşkil etti. Nisbî temsil, C.H.P. karşısındaki dağınık oyların kaybolmalarını da önledi ve bunların hepsi değerlendirildi.

Kampanyada C.H.P. aleyhinde işlenilen temayı bu partinin "Devlet" olduğu günlerdeki bazı hatıralar teşkil etti. Türkiye, önce kuruluş günlerinde, sonra harp yıllarında sıkıntılı ve güç devreler geçirmiştir Bunların hesabı hep C.H.P.'nin günah defterine yazılmıştır, fakat sevap defterinde kuruluşun bedeli ile harbe Türkiyenin sokulmamış olmasının taşıdığı önem daima silik kalmıştır. Halk "Devlet"'ten korktuğu için C.H.P.'den korkmuştur, ve C.H.P. kendisine umacı gibi gösterilmiştir. Gerçekten de, demokratik rejime geçtiğimiz tarihten bu yana C.H.P. bütün seçim kampanyalarında açık konuşmuş, halktan bazı gayretlerin isteneceğini saklamamış, buna mukabil büyük rakipleri seçmene gökteki ayı vaad etmekte fütur duymamışlardır. Gerçi ucuzluk bekleyen halk bir kısa süre pahalılıkla, hürriyet bekleyen çevreler hürriyetsizliğin en koyusuyla karşılaşmışlar, başlarına getirdiklerini başlarından atmak daha bile çok zahmete, fedakârlığa lüzum hissettirmiştir ama, gene de, her seçimde aynı oyunun beş aşağı on yukarı tekrarlanması Türkiyede önlenememiştir.

Bazı marifetli Bakanlar, tam seçimlerin arefesinde, sandık başına gidilmesinden bazen bir gün önce, yurdun şurasında, burasında öyle tertipler uygulatmışlardır ki -halk İktidara bir C.H.P. iktidarı gözüyle baktığından- doğan memnuniyetsizliğin bütün yükü bu partinin sırtına binmiştir. Şimdi, bunlardan bazılarını, neticesi kendilerini hayrete düşürmüş seçimlerin sonunda, Başkente döndüklerinde Turhan Feyzioğludan veya Avni Doğandan işitmiş olduğumu hatırlıyorum.

Karadeniz bölgesinde o günlere kadar, mısır alamayanlara ucuz fiyatla buğday dağıtılırmış. Tam seçimlere gidilirken bu dağıtım kesilmiş. C.H.P.'nin bir kısmı üstelik Kurucu Meclis üyesi olan adayları telâşlanmışlar, teşebbüs üstüne,teşebbüs yapmışlar, fakat hiç bir netice alamamışlar. Tabii rakip adaylar derhal, koyulmuşlar propagandaya: "İşte, C.H.P. geliyor! Daha şimdiden başladılar. Yeniden sıkıntı çekmek isterseniz, oyunuzu ona verin. Yok, aklınızı başınıza toplayacaksanız, biz buradayız.."

Maraşta C.H.P. adaylarının arkasına bir adam takılmış. Adaylar hangi köyden çıksalar, cipi içinde o adam arz-ı endam ediyor. Adam, Elbistanın Ziraat Bankası müdürü. Köylünün bankaya olan borçlarını tahsil edecek, köylü para verecek durumda değilse haciz koyacak. Köylü arasında derhal, söylenti yayılıyor: "İşte, C.H.P. geliyor! Daha şimdiden başladılar.." Banka müdürünün arkasından gelenler ise öteki partilerin adaylarıdır ve onların söyledikleri, eğer kendilerine oy verilirse bu banka müdürlerine hadlerinin bildirileceğidir.

Kayserîde çiftçi tohumsuzluktan kıvranıyor. Seçimlere pek az zaman var. Kayserinin C.H.P. adayları da dişli kimseler. Başlarında Turhan Feyzioğlu bulunuyor. Bunlar Ankaraya koşuyorlar. Tarım Bakanının verdiği' cevap: "Onlar tohumlukları satıyorlar! Verememem.."

"İşte, C.H.P. geliyor! Şimdiden başladılar.." propagandasının malzemesi Kayseride de sağlanmıştır.

Kastamonuda seçimlere bir hafta kadar zaman var. Bir tebliğ: Köylünün, satmak için eşek sırtında getirdiği ruhsatlı odununun şehre sokulması yasaktır! Herkes tutuşuyor. Olur mu böyle şey? Sızıltı âfâkı tutuyor. C.H.P. adayları tesir sahibi ya.. Üstelik bunlardan biri "de Avni Doğan. İlgililere koşuyorlar. Ama ilgililer Nuh diyorlar, peygamber demiyorlar. Bir de gülünç mazeret: Depo yapılacak da, ondan odunları bırakmıyoruz..

"İşte, C.H.P. geliyor! Şimdiden başladılar.."

Seçimlerden sonra ben bu misalleri yüzlerle duyacaktım.

Meramım, CJH.P.'nin 1961 seçimlerinde, umumiyetle umulduğu gibi bir çoğunluk kazanamaması minaresine kılıf uydurmak değil; Bunda rol oynayan başka unsurları, 27 Mayıs günlerinin havasının geçmiş olduğunu, tafra satan mahallî C.H.P. idarecilerini, askerî idarenin başarısız, talihsiz tasarruflarını, artık CH.P.'-nin iktidar sayıldığını, infazların yarattığı veya kamçıladığı hisleri, CH.P.'nin mükellefiyet getireceği korkusunu söyledim. Bu, "bazı Bakan mârifetleri"ni söylemezsem, unsurlar eksik kalır. Yoksa 1961 seçimlerinin neticesi elbette ki bir tek sebebe bağlanamaz ve esasında halk, tek başına bir C.H.P. iktidarını memleketin başında görmekten korkmuştur. "Marifetli Bakanlar"ın başını ise, sonradan daha da başka roller oynayacak olan Nasır Zeytinoğlu çekiyordu. Zeytinoğlu o günler "Tarafsız İçişleri Bakanı"ydı ve bu sıfatıyla bütün idarî teşkilâta hükmediyordu.

Ben o seçim kampanyasının bir çok kısmım, İsmet Paşanın yanında seyretmek imkânım buldum. Gittiğimiz ilk yer, İsmet Paşanın seçim bölgesi Malatya oldu. Ankaradan partilisi partisizi, başta İsmet Paşa bir otobüse dolduk. Ver elini, Malatya! Bizi Kayseride Turhan Feyzioğlu ve arkadaşları karşıladılar. Kayseriye girerken, Himmetdedede epeyce lâtife edildi. Artık siyasî rakiplerini yollarda durduran, yollarını kesen bir iktidar yoktu. Geceyi Darendede geçirdik. Ertesi sabah, büyük tezahürat arasında Malatyaya girdik. "İsmet Paşa sevgisi"nin Malatyada yadırganacak bir tarafı yoktur. CHP. Genel Başkam Hükümet Meydanında, kendi büyük heykelinin altında nutkunu söyledi. Bu gayet efendice söylenmiş bir devlet adamı nutkuydu. Zaten İsmet Paşa bütün ö kampanya boyunca bir tek defa şirretlik etmedi, bir tek kırıcı lâf söylemedi. Bunların patenti, hemen daima olduğu gibi gene Osman Bölükbaşıdaydı.

Malatyadan Ankaraya uçakla döndük. Yapılacak radyo konuşmaları vardı. İsmet Paşanın onları hazırlaması lâzımdı.

İzmire de, İsmet Paşayla birlikte gittim. İzmirde çoğunluğu genellikle -serbest seçime geçtiğimizden bu yana, galiba, muntazaman- D.P. veya onun mirascısı A.P. alır ama şehirde ve bölgede çok, geniş C.H.P.'li kütleler de vardır. İsmet Paşa İzmirde de gayet canlı karşılandı halk kendisiyle çok ilgilendi, konuşması tasvip gördü. İzmirli idareciler bu defa daha bir ümitliydiler.

Buna mukabil A.P. Genel Başkanının seyahatleri daha az gösterişli ve daha çok hadiseli geçti. Oyunu A.P.'ye vermeye niyetli halk Gümüşpalanın karşılamalarında, toplantılarında, ziyaretlerinde kendini fazla göstermiyor, alâyişe heveslenmiyor, Menderes devrindeki tavrını takınmıyordu. Tabii, bir sempati görünüyordu. Ama, sonradan A.P. takımından duymuşumdur, çok yerdeki tenhalık kendilerini korkutmuş.' Birbirlerine "Ne oluyoruz?" diye sormuşlar. Mahalli liderlerin, halkın kendilerinden yana olduğu teminatını şüpheyle karşılamışlar. CHP. için 1950 tekrarlanıyordu. O seçimde de oyunu D.P.'ye vermeye niyetli, halk, iktidardaki İsmet Paşayı büyük kalabalıklarla karşılıyor, adeta C.H.P.'ye bir kumpas kuruyor ve Fahreddin Kerim Gökaya, göğsünü gere gere "İşte Paşam, İstanbul!" dedirtiyordu.

Bu kampanya sırasında bazı hadiseler, A.P.'ye mütemayil kütleleri kararlarında daha imanlı yaptı. Büyük şehirlerdeki A.P. il başkanları zaman zaman tevkif edildiler, bir süre hapislerde kaldılar. Bu ne kendilerine bir zarar verdi, ne de partilerine. Aksine, infazlarla gelişmiş olan "Ya, siz öyle mi yaparsınız? İşte, biz de böyle yaparız.. Sandık başına gittik mi, oyumuzu kime veririz, görürsünüz.." havası daha da bir kuvvet kazandı. Sanırını, o günler bunlar hiç yapılmasaydı, tah-

rik yerine geçen tedbirler alınmasaydı hisler daha az rol oynardı. -

İsmet Paşayla birlikte yaptığımız son seçim seyahati İstanbula oldu. İstanbul da son derece parlak, bir iyikabul gösterdi. Miting günü yağmurun yağmasına rağmen muazzam bir kalabalık C.H.P. Genel Başkanını hevesle dinledi. Seçimleri C. H.P.'nin kazanacağından pek az şüphe vardı. Hattâ, çok kimsede hiç şüphe yoktu. Buna rağmen İsmet Paşa, kendisini Ankaraya götürecek trenin hareketinden bir kaç saat evvel Taşlıkta kabul ettiği iki yabancı gazetecinin, seçimlerden sonra şahsen ne yapacağı yolundaki sorularını şöyle cevaplandırdı:

"— Bir tek kararım vardır: Partimin başında seçimlere girmek! Şimdi yaptığım odur, İktidarı kazandığımız takdirde ne yapacağım hususunda o zaman karar vereceğim.."

İsmet Paşanın hiç bir zaman, çayı görmeden paçalarını sıvamak âdeti olmamıştır. Hatta, çayı gördüğü halde, bunun çay olduğundan tamamile emin hale gelinceye kadar elini paçalarına hiç atmadığını çok görmüşümdür.

Türkiyede, 15 Ekim gününe böyle varıldı.

İsmet Paşalar Ayten Sokakta oturuyorlardı, biz Bahçelievlere taşınmıştık. O sabah İsmet Paşa gayet erken kalktı, İstanbuldan Ömerler geleceklerdi, bir kaç gün babasında kalacaklardı. Tabiî, oylarını kullandıktan sonra.. İsmet Paşa herkesin oyunu kullanması gerektiği hususunda son derece titizdir. Sabah kahvaltısını beraber yaptık. İsmet Paşaların sandığı, karşı taraftaki ilkokulun salonundaydı. İsmet Paşa hanımını aldı, elinden tuttu, beraberce gidip oylarını verdiler. Döndüklerinde saat henüz on olmuştu. Ayten Sokak kalabalıktı. Evin kapısı Önüne bir halk kütlesi birikmişti. Bunlar İnönüleri heyecanla alkışladılar. İsmet Paşa içeri girdiğinde memnunluk söyledi:

"— Çok iyi!; Çok-iyi." dedi.

Memnunluğunun sebebini izah etti:

"— Sandık başındakiler, sabahtan bu yana iştirakin gayet yüksek olduğunu söylediler. Anlaşılıyor ki vatandaş vazife başındadır.."

Önerler öğleye doğru geldiler. Tabii herkeste bir merak ve heyecan vardı ama, o 15 Ekim günü Ayten Sokaktaki evde politika öylesine az konuşuldu ki.. Zaman zaman eve telefonlar geliyor, bir takım haberler veriliyordu. Bunlara pek aldırış eden yoktu. Her partinin başına, önce, iyi haberlerin duyurulduğunu İsmet Paşalar kaç yıldır çoktan öğrenmişlerdi.

Akşam üzerine doğru İsmet Paşa, salondaki geniş koltuğa oturup beni yanına çağırdı:

"— Nasıl görüyorsun?" diye sordu.

Otomobille şehirde dolaşmış, sandıkların başını görmüş, ilgiyi farketmiştim. Banları anlattım. Seçimlerin muhtemel sonuçları hakkında fazla bir tereddüdüm yoktu. Bu sefer bir bile bahis konusu olamayacağına göre memlekette rastladığımız havanın seçim sandıkları başında tecelli edeceğini sanıyordum. ismet Paşa;

"— Gene de yeni bir çetin devreye gireceğiz. Memleketin meselesi çok.." dedi.

Ben kendisine, seçimlerin muhtemel sonuçları hakkındaki düşüncesini sordum.

"— İyi görünüyor. Ümitliler. Kazanacağımızı söylüyorlar.." diye cevap vermekle yetindi.

Hemen daima olduğu gibi kafasında, seçimleri C.H.P. kazandığı takdirde ne yapacağı hususunda bir fikir vardı ama, bir başka fikir de bunları CH.P.'nin kazanmaması halinde nasıl davranılması gerektiği hakkındaydı. "En fena ihtimal"e do İsmet Paşa kendisini hazırlamıştık. Belki de, en büyük zaferlerin İsmet Paşanın başını döndürmemesi, buna mukabil en amansız mağlûbiyetlerin de onu yıkmaması bu ölçülü ihtiyatın sonucudur.

Seçimlerin neticesi bu tutumunda haksız olmadığını gösterdi.

Gelecek Yazı

Meclis açıldı ama nasıl açıldı, bir de o sorulmalı!

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

Para

Karanlık tablo

1967 yılının Mart ayının ikinci yarısında Türkiyenin ekonomik durumu hangi noktalardadır? Bunu merak eden, ayni cinsten sorularla zihinlerini yoran kimseler, doyurucu cevaplar bulmakta güçlük çekmektedirler.

Bu soruları pek çok kimsenin sormasının elbette ki bir nedeni vardır. Hayat pahalılığı, bergün biraz daha şiddetle hissedilen ağır bit baskı yaratmaktadır. Büyük şehirlerde oturanlar yiyecek, ısıtma, aydınlanma gibi konularda gördükleri fiyat artışından bîzar olmuş durumdadırlar. Başkentte yaşıyanlar için, bir yıllık ortalama fiyat artışının yüzde 11'i aştığını son günlerde yayınlanan istatistikler açıklamaktadırlar. 1967 yılını içine alacak istatistiklerin, son zamlardan sonra, yıllık fiyat artışlarım yüzde 10'ların çok üstünde oranlarla ifade, zorunda kalacakları şüphesizdir.

Son günlerde, bazı zorunlu ihtiyaç maddeleriyle başlayan zamlar, gittikçe büyüyen bir çığ gibi, ekonomik hayatın bütün bölümlerini etki alam içine alacaktır. Bundan da en çok zarar görenler dar gelirli, ücretli ve emekliler olacaktır.

Bu karanlık tabloyu aydınlatır umudu içinde, T.C. Merkez Bankasının yayınlamakta olduğu bültenler üzerine dikkatle eğilenler, daha da karamsarlık verici başka bir gerçekle yüzyüze geldiler. Son bültenlerin, rakamlar halinde, açıkca öğrettiklerine göre, Ege ve Karadeniz tütün piyasalarını desteklemek isteyen Tekele verilmek üzere, emisyona hız verilmiş ve geçen ay 7.819 milyon civarında bulunan tedavüldeki para hacmi, bir haftalık süre içinde 369 milyon liralık bir artış göstererek, 8.188 milyon liraya ulaşmıştır.

Önümüzdeki haftalarda tütün piyasasına benzeyen diğer baskılarla yeniden emisyona gidileceği ve yıl başında görülen 8.350 milyon lirayı dahi aşan bir noktaya doğru yöneleceği kesinlikle ifade edilmektedir.

Altın yiyen ekonomi

Merkez Bankası bültenleri, döviz stokları ve altın rezervleri hakkında da içaçıcı bilgiler getirmemektedir. Yılbaşından bu yana hızla erimekte olan altın rezervleri, son günlerde de **erimeye** devam etmiştir. Zaten çok azalmış olan altın rezervleri, 6 ton daha eksilerek, sıfıra doğru yaklaşmaktadır. Haftalık ortalama altın satışının 50 kilogramdan aşağı düştüğü hemen hemen hiç görülmemektedir. Rehin edilen altınları, rehin bulundukları yerden geri almak bugünkü şartlar la imkânsız gibidir.

Döviz durumu ise altın rezerv lerinden daha umut verici değildir. Sadece hacca giden vatandaşlara 25 milyon dolar tutarında döviz verildiği söylenmektedir. Oysa, önümüzdeki günlerde ithalât mevsiminin başlamasıyla ithalâtçıların döviz talepleri hızla artacaktır. Merkez Bankası, bu -talepleri karşılayacak imkânlardan yoksun hale gelmektedir. Bu durum, ihracat mevsimi olan sonbahara kadar en büyük sıkıntılar içinde gelişeceğe benzemektedir.

Dış ticarete ilişkin bu tablonun, içe dönük şeklinin daha parlak olduğunu iddiaya da imkân yoktur. Önemli bir açıkla bağlanan Bütçenin özellikle gelir tahminlerinde görülen aşın iyimserliği, günlük gerçeklerin katılığı önünde pek yakında dağılacaktır. Mart ayının ayni zamanda vergi ayı olması, devlet gelirlerinin tahminlere göre ne durumda gelişeceğini göstermesi bakımından ilgi çekicidir. Ayni bütçenin çok kabarık tutulan câri harcamaları ulusal üretimin artmasından beklenen hıza ulaşmasının kap şısına dikilmiş büyük bir engel olacaktır.

Dış etkilere gelince..

Öte yandan, dış değeri hergün biraz daha azalan türk lirasının en kısa zamanda bir devalüasyona tâbi tutulmasını telkin eden, hattâ baskı yapan dış etkiler gittikçe güçlenmektedir. Bir devalüasyon halinde, 400 milyon dolarlık yeni bir kredi ile, devalüasyon sonrası görülecek sarsıntılı dönemin destekleneceği söylentileri ilgililerin kulaklarına kadar götürülmektedir. Yine ayni konuda, birçok üretim fazlası tarımsal ürünün, örneğin tütünün, fındığın, zeytinyağının elde kalmış stokları böylece derhal eriyecektir, denilmektedir. Küçük sanayi mamullerinin özellikle buzdolabı, çamaşır makinesi ve benzeri malların devalüasyon halinde ortaya çıkacak, değer üzerinden kolaylıkla müşteri bulacağı iddia edilmektedir. Görüşlerini haklı göstermek isteyenlerin, Lâtin Amerika ülkelerine göre Türkiyenin devalüasyona pek az başvurduğunu delil gibi ortaya attıkları görülmektedir .Bu telkinler altında kaldığından şüphe edilmeyen ilgililer, böyle bir yola başvurmak için, ithalât mevsiminin bitmesini ve ihracat mevsiminin başlamasını bekler gibi bir tavır takınmaktadırlar.

Batı Avrupa ülkelerinde çalışan "türk işçilerinin Almanyada görülen son ekonomik tıkanmanın etkisi altında sayıca azaldıkları veya yurda göndermeleri muhtemel paraların hacminde mutlak bir eksilme görüleceği gerçeği karşısında, bu kaynağa ziyadesiyle güvenen yetkililerin hayal kırıklığına uğrayacakları elle tutulur hale gelmiş gibidir. Atmosferik şartlar hakkında şimdiden bir şey söylemeğe ise imkân yoktur.

Geriye kala kala, biraz artacağı umud edilen turizm dövizleri kaynağı kalmaktadır. Bu kaynak da, birçok açıkgöz turistin Türkiyeye gelirken paralarını dışarda türk parasına çevirerek, çok aşağı hadlerde kalan resmî kurdan yakalarını kurtarmaları yüzünden, beklenen sonucu vermeyecektir. Dış değeri hergün biraz daha düşen türk lirasının, turizm gelirlerinin döviz halinde olmasını engellediğini kabul etmek gerekmektedir.

(İlâncılık: 7968) — 113

Güneş çarığı, çarık ayağı..

Vatandaşı dört bir yanından sımsıkı kavrayarak, bütün toplumsal sınıf ve zümreleri değişik yönlerden rahatsızlık ve huzursuzluk içine atan bu durum ortada iken, Türkiyeyi yönetme çizgisinde bulunanlar, iktisat dışı konularla ilgilenmeyi tercih etmektedirler. İlk bakışta birbirinden ilgisiz gibi görünen bu iki konu, birbirini doğurmakta ve yaratmaktadır. Bozulan iktisadî durumun şikâyetleri artıracağını ve artan şikâyetlerin daha da sertleşen eleştirilere sebep olacağını geçmişin tecrübeleriyle bilen İktidar, çayı görmeden paçaları sıvama açıkgözlülüğüne kalkışmıştır. Yukarıdanberi anlatılmağa çalışılan kötü ekonomik gidişi, siyasal tepkiler haline gelmesine meydan vermeden, önleme kaygısındakî iktidarın "temel hak ve hürriyetler"i korumak için kanunlar çıkarmaya kalkışmasının başka biçimler altındaki izahlarına itibar etmek mümkün değildir.

Oysa, bütün akıllı iktidarlar, ekonomik huzur ve istikrarı sağlayarak, refahın yerleşmesi için çalışmayı her türlü politik oyunlara tercih etmişlerdir. AP iktidarının böyle bir gerçekten ders alması umudu hâlâ yitirilmiş değildir. Baskı kanunları ile ekonomik gerçeklerin ıstırabının susturulabildiği hiçbir yerde görülmemiştir.

Türkiyenin bu konuda bîr istisna teşkil ettiğini sanmak için gerçekten safdil olmak gerekir.

A.B.D.

Kan dâvası

Bu ayın başlarında, çok soğuk ve yağışlı bir Mart sabahı, Washington 'daki Adalet Sarayının önüne büyük bir kalabalık toplanmış, merakla olup bitenleri izlemeye çalışıyordu. Adalet Sarayının büyük merdivenleri üzerine televizyon vericileri sıralanmış, onların önüne de esine az rastlanan bir fotoğrafçı ordusu dizilmişti. Kalabalığın içinde kulağı delik bazı bilgiç kişilerin söylediklerine bakılırsa, bütün bu hazırlık, Taşıt İşçileri Sendikası Başkanı James R. Hoffa'nın adalete teslim olmasını görmek ve amerikan kamuoyuna göstermek içindi.

Gerçekten, saat tam 9.00'da Adalet Sarayının merdivenlerine mükellef bir hususî araba yanaştı ve içinden kısa boylu, fakat yaşını hiç göstermeyen, dinç bir adam indi. Bu, yılda bir milyon lira ücretle başkanlığını yaptığı sendikanın özel biçimde yaptırılmış merkezindeki jimnastik salonunda her sabah idman yapmayı şimdiye kadar hiç unutmamış olan James Hoffa'dan başkası değildi. Hoffa, arabadan indikten sonra televizyon vericilerine yaklaştı ve bunların önünde hayatının kısa bir tarihçesini anlattıktan sonra,

"— Ancak elleriyle çalışanlar hayatı kazanmanın ne demek olduğunu anlayabilirler. Yoksa ne mahkemeler, ne de yasama organları si- -in sorunlarınızdan haberdardır" dedi.

Bu sözleriyle, kendisini yargıladıktan sonra, sendika fonlarını kötüye kullandığı yargısına varan mahkemelere ve mahkûm olduğu kanunları çıkaranlara çatıyordu.

Hoffa'nın bundan sonra söylediği sözler de şunlar oldu:

"— Yeniden sendikanın başına döneceğim. Umarım ki beni mahkûm ettirmek için tertipler hazırlayanlar yalnız Hoffa'ya kötülük etmediklerinin farkındadırlar. Hoffa'ya bunu yapan hükümet, basit bir vatandaşa neler yapmaz?"

Bu sözlerini tamamlamıştı ki koluna giren iki polis, Hoffa'yı televizyon vericilerinin ve gazetecilerin karşısından uzaklaştırdı ve sekiz yıllık cezasını çekmek üzere gideceği cezaevine doğru yola çıkardı.

Gangster ve avukat

Bu söylediklerine bakınca suçsuz bir meleği andıran Hoffa, aslında, uzun yıllar dağınık kalmış taşıt işçilerini bir sendika altında toplarken her türlü şiddet yollarına baş-

Bir Seçimin Anatomisi

General De Gaulle'ün geçen yıl verdiği ültimatoma uymaktan başka bir çare göremiyen amerikan askerleri, geçen hafta Paris teki Avrupa Kumandanlığının gönderinden amerikan bayrağını indirip, Fransadaki son kırıntılarını toplarken, fransız seçimlerinin kesin sonuçları da belli olmuş bulunuyordu. Bu sonuçlara balonca, amerikalılar, günün birinde Fransaya yeniden dönme ümitlerinin, hiç değilse gözle görülebilir bir gelecek için iyice suya düştüğünü anlamış olmalıdırlar.

Gerçekten, amerikanların büyük çoğunluğu, bu seçimlerin sonucunu De Gaulle'ün bozgununu görmek ümidiyle beklemişlerdir.Aslında, bir bakıma, boşuna bekledikleri de söylenemez. Çünkü önceden yapılan, hattâ ilk turdan sonra da yapılmaya devam edilen tahminlerin aksine, De Gaulle'cüler seçimde önemli gerilemelere uğramışlar, Parlâmentodaki çoğunluklan 1'e düşmüştür. Fakat bu gerilemenin De Gaulle'ün dış politikasında değişiklik yapacağını düşünmek için, Generali hiç tanımamak lâzımdır.

Seçimler sırasında De Gaulle düşmanı batılıların bütün hesaplan, Birleşik Amerika ve NATO ile yakın bağlar kurulması taraf tan olan Lecanuet liderliğindeki orta yolcuların sandıktan önemli bir kuvvet olarak çıkması ve De Gaulle'ün bunlarla işbirliği yapmak zorunda kalarak dış politikada zoraki bir yumuşamaya gitmesiydi. Oysa Lecanuet'nin orta yolcuları seçimlerde ezilmişler, 25 sandalyeyi zor alabilmişlerdir.

Bununla beraber, De Gaulle şimdi rahatça hükümet edebilmek için bu 25 kişinin desteğine bile muhtaçtır. Ancak ne var ki, bu desteğe dış konularda değil, iç konularda muhtaçtır. İkinci turda komünistlerle yaptıkları işbirliği, sosyalistler için pek kârlı çıkmıştır. Bu işbirliğini gelecek seçimlerde de korumak istiyorlarsa, sosyalistler De Gaulle'ün dış politikasına kolay kolay karşı çıkamıyacaklardır. Onlar karşı çıksalar bile, komünistler, 70'i aşan sandalyalarıyla De Gaulle'ün yanında yer alacaklardır.. Bu defa parti disiplini düşüncesiyle oyunu sosyalist adaya veren komünist seçmen de, eğer Sosyalist Partinin sol bir dış politikaya karşı çıktığını görürse, elbette gelecek seçimde bu durumu dikkatle gözönüne alacaktır. De Gaulle düşmanlarının umduklarının tam tersine, gerekli parlâmento çoğunluğunu sağlayabilmek için, Generalin dış politikada zaman zaman daha sola kayması bile beklenmelidir.

General De Gaulle'ün sol dış politikaya hiçbir itirazı yoktur, dünya ve siyaset anlayışı zaten bu yöndedir. İhtiyar askerin anlamakta güçlük çektiği, sol iç politikadır. Orta yolcuların desteği kendisine bu konuda lâzımdır. Fakat Lecanuet grupu iç politikadaki desteğin fiyatını dış politika tavizleriyle ödetmek isterse, De Gaulle'ün bu bedeli çok fazla bulacağından şüphe edilmemelidir. O zaman De Gaulle'ün yapacağı, büyük bir ihtimalle, iç politikada da zoraki bir sola kayış olacaktır. Zaten sol kanadın bu seçimlerde kazandığı büyük kuvvete balonca, Da Gaulle'ün, kendi düzenine en büyük tehlikenin soldan geldiğini anlamamasına imkân yoktur. O halde Generalin bundan sonra yapacağı, sol birliği kırmaya çalışmaktan başka birşey değildir. Bunun için de sosyalistlerin kabul edebileceği, fakat komünistlerin yetersiz bulacağı bir sosyal ve ekonomik politika izlemekten daha uygun bir yol var mıdır?

De Gaulle, İktidarını devam ettirmenin tek çaresinin dış politikada aşın, iç politikada ılımlı solla işbirliği yapmak olduğunu, üstelik bu işbirliğinin karşısındaki sol cepheyi büyük bir ihtimalle parçalayacağını bilecek kadar akıllı bir devlet adamıdır.

vurmuş, sendikayı kurduktan sonra da kendi çiftliği gibi yönetmiş, yaman bir zorbadan başka birşey değildi. Tâ ki, Robert Kennedy adında, 32 yaşında bir avukat, sendikalardaki yolsuzlukları incelemekle görevli bîr özel Senato komitesinin hukuk danışmanı olana kadar... Robert Kennedy bu göreve geldikten sonra Hoffa'nın işleri adamakıllı bozulmuş, hele bu danışman ağabeyinin başkanlığı sırasında Adalet Bakanlığının başına gelince durumu büsbütün sarpa sarmıştır. Robert Kennedy, bu zorba sendikacının adalet karşısına çıkarılmasını öylesine aklına koymuştur ki, bu konuda elinden gelen hiçbir şeyi ardına bırakmamıştır. Bu arada Hoffa'nın telefonları banda alınmış, odasına gözleme ve dinleme araçları konulmuş, hattâ sendika yöneticileri arasına casus sokulmuştur.

Robert Kennedy'nin yaptığı araştırmadan, Hoffa'nın, sendikanın başına, tanınmış gangsterlerden John Dioguardi'nin ve Al Capone'un yakınlarından Joseph Glimco'nun yardımıyla geçtiği, sendika yöneticilerinden 124'ünün poliste ağır suç fişleri olduğu, Filadelfiyada 400 bin doların buharlaştığı, Tennessee'de sendikaya katılmak isteyen bir taşıt işçileri lokalinin dinamitle havaya uçurulduğu ortaya çıkmıştır.

Birleşik Amerikada, Hoffa'yı deliğe tıkmak çabası 1957 yılındanberi devam edegelmekteydi. Hoffa, hakkında açılan beş büyük dâvadan, üç özel Senato soruşturmasından; sayısız adlî tahkikattan şimdiye kadar kurtulmasını pek . iyi becermişti. John Kennedy, 1960 seçim kampanyasında milyonlarca amerikalıya yaptığı bir televizyon konuşmasında, "Bay Hoffa gibi bir adamın hâlâ serbestçe ortalıkta dolaşmasından memnun değilim" demiş, Robert Kennedy ise Hoffa hakkında, "içimizdeki düşman" diye kitap yazmıştır. **Bütün** bu badireyi atlatmasını beceren Hoffa, en sonunda, hakkında açılan bir davada jüri biyelerin i tehdit ettiği sabit olunca, sekiz yıl hapsi yiyivermiştir.

Bu gelişmenin sonunda Hoffa - Kennedy maçının ilk raundu, **New** York senatörünün zaferiyle bitmiş bulunmaktadır. Fakat Hoffa'nın dövüşmeye kararlı göründüğü ikinci raundun sonucunun ne olacağı henüz belli değildir. Hattâ, Kennedy cinayetinin son günlerde girdiği yeni döneme bakarak, **bazı** gözlemciler, Robert Kennedy'nin, Hoffa'ya- karşı açtığı- cihadın bedelini daha şimdiden pek pahalıya ödemiş olup olmadığını düşünmektedirler.

GEÇEN HAFTA DÜNYADA

MALTA — Topraklarında yabancı üsler bulunan ülkelerin hemen hepsi bunlardan kurtulmanın çaresini ararken, arada, bu üsleri Tanrının bir lütfü sayan devletler de çıkıyor. Bunların en başında, hiç şüphesiz, Malta gelmektedir. Ekonomisi büyük ölçüde adadaki ingiliz üslerine dayanan Malta, İngilterenin, savunma giderlerinde kısıntı yapabilmek için bu üsleri küçülteceği yolundaki haberlerini bir süredir büyük bir endişeyle karşılıyordu. İngiliz Savunma Bakanının, geçen ayın sonlarında Avam Kamarasında yaptığı bir konuşma bu söylentileri doğrulayınca, Malta ile İngiltere arasında büyük bir buhran çıkmış ve Malta hükümeti, eğer bu karar geri alınmazsa, adadaki bütün ingiliz kuvvetlerinin derhal geri çekilmesini isteyeceğini açıklamıştır. Bu tehdit üzerine iki ülke arasında başlayan görüşmeler sonunda, geçen hafta, geçici bir anlaşmaya varılmıştır. Bu anlaşma gereğince İngiltere, Maltadaki üslerinin küçültülmesini birbuçuk yıl gibi uzun bir süreye yayacak ve bu arada açıkta kalacak maltalılara yeni iş alanlarının açılması konusunda hükümete yardımcı olacaktır. Maltalılar, bu anlaşmayı yeteri kadar gerçekçi bulmamakla beraber, kötünün en iyisidir diyerek, benimsemekten başka çare görememişlerdir.

İNGİLTERE — Dünyanın ekonomik ve sosyal bakımdan geri kalmış pek çok ülkesinde öğrenci gösterileri zaman zaman hükümetleri rahatsız edecek kadar büyümektedir. Ama, bu gidişle, Birleşik Amerika ve İngiltere gibi ileri ülkelerin de gençlerin isyanlarıyla kolay kolay başa çıkamıyacakları anlaşılıyor. Bundan bir süre önce. Birleşik Amerikanın Berkley'deki Kaliforniya Üniversitesinde geniş öğrenci gösterileri patlak vermişti. Geçen hafta ise sıra, Londranın ünlü İktisat Okuluna -London School of. Economics- gelmiştir. Öğrenci gösterileri, okula yeni atanan müdürü istemeyen bir öğrenci birliğinin iki yöneticisinin disiplin kurulunca okuldan çıkarılmaları üzerine patlak vermiştir, fakat altında, bundan daha önemli nedenler yatmaktadır. Bu nedenlerin başında, çoğu ortanın solunda olan öğrencilerin Wilson yönetiminden duydukları hayal kırıklığı gelmektedir. Wilson hükümetinin, İngilterenin dış ödeme açığım kapatmak amacıyla yabancı öğrencilerden alınan ücretlere zam yapması, bardağı taşıran damla olmuştur.

LÜBNAN — Geride bıraktığımız hafta içinde öğrencileriyle başı dertte olan ülkelerden bir başkası da Lübnandı. İmtihan harçlarının artırılması ve ders programlarının değiştirilmesi üzerine sokağa dökülen öğrencilerle polis arasında çıkan çatışmalarda bir öğrenci ölmüş, birçoğu da yaralanmıştır. Lübnan hükümeti, yaptığı bir açıklamada, bu gösterilerin bir eğitim politikası anlaşmazlığından çok, bazı "kışkırtıcılar"ın kışkırtmalarıyla yapıldığını ileri sürmüştür. Bu "kışkırtıcılar"ın kimler olduğu pek bilinmemekle beraber, Lübnan hükümetinin son günlerde Birleşik Arap Cumhuriyeti ajanlarının bir yandan, Suudi Arabistan ajanlarının öteyandan yaptıkları yoğun çalışmalardan çok şikâyetçi olduğu kimsenin meçhulü değildir. Fakat Lübnanda haftanın önemli olayı bu değil; bir lübnanlı milletvekilinin, kısa bir tatil geçirmek üzere Beyruta gelen Brigitte Bardot'yu hava alanında kucaklayıp öpmesidir!

BUNLAR DA OLDU

Tüli'den haberler

Nazar mı değdi?

Ankaranın güzel kadınlarından Melike Alsan, kocasıyla birlikte Afrikaya gitmeğe hazırlanıyordu. Karı-koca, dillere destan Safari avını yerinde görmeğe hevesleniyorlardı. Fakat Melike Alsan, birden, 40 derece ateşle yatağa düştü. Doktoru da, bu durumda, yola çıkamıyacağını söyledi. Uçaktaki yerler ayrılmış, valizler hazır bekliyor. Güzel kadına geçmiş olsuna giden arkadaşları da kendisine nazar değdiğini söylüyorlar. Gerçekten de bu kadar güzel ve ilginç bir yolculuğa herkesin nazarı değebilir.

Ankarada nazar değen ikinci kadın, Bülent Garan ile evlenen Gönül Garan. Gönül Garan, balayını yarıda bırakarak Londraya gitmek zorunda kaldı. Galiba oğlu hastalanmış.. Dostları, bir an önce ve iyi haberlerle dönmesini bekliyorlar.

Sosyetenin "Eskiler"i yok

İstanbul sosyetesi, geride hızlı günler bıraktı. Her akşam bir kokteyl, bir doğum yıldönümü, bir gümüş yıldönümü, bir naylon yıldönümü, Tıbbiyeliler balosu, Verem Savaşın yemeği derken, yatağa hasret kalanlar, bayram tatilini dinlenerek geçirmek için dağlara çıktılar, Antalya, Alanya kıyılarına taşındılar, İzmirin Efes oteline uzandılar. Hanımların şikâyetçi olduğu söylenemez. Çünkü şık elbiselerini, bilmem ne devrinin bilmem ne modeli saçlarım göstermek için bol bol fırsat buldular.

İstanbul sosyetesinin bir özelliği de, eski ve yeni grupları çok güzel kaynaştırmasıdır. Ama tabii, kaynaşmayan gruplar da var. Meselâ geçtiğimiz hafta Çarşamba günü Pera Palas salonlarında, Mithat Perin ve eşinin kokteylinde "Eskiler"den çok az kimse vardı. Bu "Eskiler" sözünü de biz icadetmedik. "Eskiler" denilince, İstanbul sosyetesi eski Demokratları anlıyor. Bunlar da birkaç grupa ayrılıyorlar. Kimi-

Semih Alsan ve eşi birlikte
"Nazar mı değdi bize..."

ne "Büyükbabanın Grupu" deniliyor, kimine "Çavuşoğlu Grupu", kimine de "Samet Grupu" deniliyor. Mithat Perinin kokteylinde Muammer Çavuşoğlu -yalnızdı, Yardımcılar filan da yoktular. Yassıada günlerini birlikte geçirdiği Turan Akarca bile yoktu. Ama bu yokluk hiç kimseyi şaşırtmadı. Çünkü, Turan Akarca ile Mithat Perinin şu meşhur hatıralar yüzünden büyük bir anlaşmazlığa' düştüğünü artık bilmeyen yok. Pertzat **Perin,** sosyetedeki yerini yeniden almaktan çok memnun görünüyordu. Doğrusu, şıklığına da diyecek yoktu. Zaten, eski Demokratların şıklığına hiç kimse bîr şey diyemez.. Her partide ayrı tuvaletler, pırıl pırıl elbiselerle eski iktidarın tadını çıkarıyorlar, maşallah.

Hızlı bir kokteyl

İstanbul Butiğin sahibesi İttihatçılardan Bahriye Nâzın Cemal Paşanın kızı Kâmran Cemal, Ankaraya yerleştiğindenberi güzel partiler vermekle tanınmış bir kadındır. Ahçılığı güzel, sohbeti güzel, evsahibeliği güzeldir. Kısa zamanda geniş bir çevre yaptı. Geçirdiğimiz hafta Golf Klübünde verdiği koyteylde de bütün Ankara bulundu. Dr. Hayri Kalabalık, **Melih** Sağtür, Dışişlerinden **Celadet** Kıyası, Leylâ ve Engin Yerdel, Ayşe İnceer, Hüsamettin Güz ve **eşi,** Güzin ve Sabih Bozcaadalı, Kıymet Tesal, YTP'den Raif Aybar ve eşi, eski Demokratlardan Piraye Cerrahoğlu, manken Deniz Adanalı, Bahattin Bursalı ve **eşi,** Ferit Kromer ve **eşi,** Suat Baykent ve eşi, Rezzan Tlabar, Muallâ ve Vedat Abut, Halit Uluç, Namık Sılay ve eşleriyle her kuşaktan, her çevreden, karışık bir dostlar grupu, bu kokteylde biraraya geldi. Butik İstanbulun sahibesi, siyah dantelden güzel bir elbise giymişti. Misafirlerini çok güzel ağırladı. Hızını alamıyan bir grup da, bu partiyi Alpayda dansederek sona erdirdi.

Danslı çay

CENTO Kadınlar Klübü, geçtiğimiz hafta içinde geleneksel çayını verdi. CENTO'nun, geri kalmış Türkiye, Pakistan ve İrana neler sağlıyacağı, bu ülkelerin kalkınması yolunda bir rol oynayıp oynamıyacağı henüz tartışma konusu. Ama CENTO'lu kadınların güzel çaylar vermek için gösterdiği, gayret tartışılamaz. Bu seferki çay danslı ve defileliydi. CENTO'ya bağlı iranlı ve pakistanlı kadınlar, millî kıyafetleriyle millî danslar yaptılar. Türkler de meşhur kafkas danslarıyla büyük alkış topladılar. CENTO'nun öteki meselelerini ise, her zaman olduğu gibi erkeklere bıraktılar.

Sefirelerin desteğiyle

Ankara Çocuk Bakımı Derneği, yabancı sefirelerden büyük destek gördü. Hollandanın, ingiliz asıllı ve Prenses Margaret'e çok benzetilen sefire Bn. Bakker, haftada bir gününü Çocuk Hastahanesinde, bakıma muhtaç çocuklarla uğraşarak geçirir. Öteki sefireler de öyle. Aslında, Bahtiyar Demirağ bu işleri iyi biliyor. Dışişleri Bakanının eşi bir balo komitesinin fahri başkanı. Genel Sekreterin eşi de piyango kolu başkanı olursa, elbette ki yabancı sefirelerin, Çocuk Bakımı Derneğine ilgi göstermesinden daha tabii bir şey olamaz.

Geçirdiğimiz hafta, Büyük Ankara Oteli salonlarında verilen yemek işte böyle bir ilgiyle hazırlandı. Zengin bir piyango, bol içki, güzel ve şık sefirelerin renklendirdiği şahane bir dekor... Dışişlerinden Elçin Gümrükçü, Güneş Terem, **Rebap Kulay,** Mecda Balcıoğlu da bu yemeğe çok emek verdiler.

Balo, senenin en güzel balolarından biri oldu. Bütün davetliler, öteki baloların aksine, bir masaya ve bir sandalyaya sahip olduklarından, rahatça eğlenebilmek imkânını buldular. Her şey bol, her şey güzel ve her şey muntazamdı. Balo, tertip bakımından, 10 numarayı aldı. Balonun şeref misafiri Ayten Gökçerdi ve tuvaleti içinde pırıl pırıl bir genç ve çok güzel kadındı. Dışişleri Bakanının masasında oturduğu içki, çok diplomat, bu güzel kadının kim olduğunu merak etti. Fakat diplomat hanımlarının gözleri de yakışıklı Cüneyt Gökçerdeydi.

Hareket - bereket

Üniversiteli Kadınlar Derneği çok hızlandı. Lemis Akurgalın yürüttüğü Aile Plânlaması çalışmaları, Nermin Abadanın yürüttüğü İnsan Hakları Kolu, Bilon Güreymanın yürüttüğü Okuma-yazma kampanyası, Berrin Yurdadoğanın ele aldığı Çocuk Kitapları çalışmaları yanında aylık çaylar da Üniversiteli kadınları yanyana getirip, ortak sorunlarım konuşmalarını sağlıyor.. Bu ayın çayı, derneğin eski bir üyesi olan Polonya Sefiresinin güzel salonlarında içildi. Güzel türkçe konuşan Polonya Sefiresi, misafirlerine türkçe bir konferans verdi ve Türkiye-Polonya ilişkilerini anlattı. Çaykovskinin Türkiye ile büyük ilgisi bulunduğunu, Polonya devlet adamlarından birinin Üsküdarda gömülü olduğunu Üniversiteli kadınlar bile bilmiyorlarmış, Sefireden öğrendiler.

Suhandan Fırat Zeki M ürenle
Sanat, sanatkâr içindir!

Sanat

Konuşan cam

Suhandan Fırat, "Kompozisyon 9" unun önünde durdu ve AKİS muhabirine:

"— Dokuz değil ama, tam yedi yılda bitti" diye konuştu.

Suhandan Fıratın "Kompozisyon 9"u Bethowen'in 9. Senfonisinden ilham alınarak yapılmıştı. Sanatçı, "Feza", "Yeşil iddiası", "Çelikli kompozisyon", "Büyü" gibi eserlerinden hiç birisinin de altı aydan önce bil mediğini söyledi.

Suhandan Fıratın, Millî Eğitim Bakanlığı Güzel Sanatlar Galerisinde açtığı sergi hem sanat bakımından sanatçıları, hem de renk ye kompozisyon bakımından modem dekorasyon meraklılarını yakından' ilgilendiriyordu. Sanatçı, camları konuşturmakta gerçekten büyük bir maharet göstermişti. Eş ve dostun kendisine verebileceği en büyük hediye, kırık cam parçaları idi. Özellikle eskiden kalma değerli bir biblonun veya bir parçanın kırılması onu âdeta mutlu kılıyordu. Sanatçı, bu parçaları havanda döverek, istediği biçimi verdikten sonra, onları bir tabloda yepyeni bir bayata kavuşturuyordu,

Suhandan Fıratın Bahçelievlerdeki atölyesinde yerler renk renk cam kırığı içindeydi. Atölyede âdeta camdan bir yer halısı meydana gelmişti.

Değerlenen çer-çöp

Ancak, Fıratın kullandığı malzeme sadece camdan ibaret değildi. Çeliği, pirinci, tahtayı, elektrik telini, boncuğu, eski bir kolye veya küpeyi, kâğıdı aynı şekilde, desen ve boya ile beraber kullanıyordu. Amacı, pentürü dar anlamdan kurtarmaktı. Önce kompozisyonu meydana getiriyor, tablo yağlıboya ile tamamlanınca, malzeme çalışması başlıyor, bunu, tashih işi izliyordu. Güzel bir tablonun bazen malzeme ile bozulduğuna inanan sanatçı, bundan sonra, yaptıklarım söküyor ve yenibaştan başlıyordu. Camı yapıştırmak sökmekten biraz kolay olmakla beraber, yine de zordu. Bazı tablolarda, rölyefler dahil, malzeme hakimdi; bazılarında ise daha çok desen görünüyor, malzeme dekoratif bir anlam taşıyordu. Fakat daima, tablonun ruhunu yapan bu malzeme idi.

Çocukluğundanberi resme tutkun bir ev kadını olan Suhandan Fırat, ilk denemelerini 1961 yılında, Sanat Sevenler lokalinde açtığı bir sergide Ankara halkına sunmuştur. 1965 ve 1966'da VI ve VII. Devlet Resim ve Heykel Sergisine eserlerini kabul ettiren Fırat, bundan sonra Türk Plâstik Sanatçıları Derneğinin karma sergisine katılmış ve Ankaradaki bu sergiden önce istanbulda da bir özel sergi açmıştır. Şimdi yeni iki kompozisyonla Devlet Sergisine hazırlanmaktadır.

Suhandan Fıratın kompozisyon ve desen gücü ile beraber yepyeni malzemeleri' en değişik şekilde kullanma cesareti, özelikle ilgi çekmektedir.

Dekorasyon

Gençlerin odası

Çocukluktan başlamak üzere, gençlerin odaları bugün artık eğitimin bir parçası olarak ele alınmakta ve o şekilde düzenlenmektedir. Çocukluktan başlamak üzere genç, kendisine ait bir odada kişiliğini daha iyi bir şekilde geliştirme imkânına kavuşur. Onun burada kendi hayallerine, zevklerine uygun bir hava yaratmasına yardımcı olmak lâzımdır. Pahalı olmıyan ufak - tefek eşyalarla, resimlerle, kitaplarla bu odayı zevkli bir hale sokmak, gencin orada yalnız kalıp kitap oku-

masını, resim yapmasını, müzik dinlemesini veya orada konuklarını kabul etmesini mümkün hale sokmak hiç de zor değildir.

Bugün dekoratörlerin, gençlerin odası için düşündükleri en güzel ve elverişli eşya, ayni zamanda, kolaylıkla kanape olan sade bir yataktır. Tabii bu, bir salon kanapesinin ağırlığını taşıyan bir möble değil, hafif bir şeydir ve daha çok, yatak niteliği taşımakta, fakat bir veya iki hareketle, güzel bir örtü ile kanape halini alabilmektedir. Her ne olursa olsun, aynı şeyi, bir somye, birkaç yastık ve güzel bir örtü ile de sağlamak mümkündür. Maksat, gencin odasını yatak odası görünüşünden kurtarıp, ona rahat bir stüdyo görünüşü vermek, gencin, konuklarını evde kabul edebilmesi için anne ve babasının evden gitmelerini beklemesine meydan vermemektir. Pahalı eşya şart değildir. En basit bir masa, biraz zevkle, güze) bir yazı masası haline getirilebilir. Gencin çalışma köşesi, kitaplığı, odasında bir koltuğu, iyi bir ışıklandırma tertibatı olmalıdır. Genç böylece, odası için birşeyler yapmaya, yaratıcı olmaya ve orada oturup çalışmaktan da zevk duymaya yöneltilmiş olur.

Helva yapıp yiyelim!

Bana sorarsanız, son aylar içinde, TBMM'nde en verimli konuşmayı yapan İktidar mensubu, Meclis kürsüsünden helvanın nasıl yapıldığını anlatan milletvekili Mehmet Güverdir. Hazır, önümüzde bayram da var; helva yapmasını bilmiyen ev kadınlarının, Güverin bu konuşmasından çok yararlanacaklarını sanıyorum.

Hafifçe kızdırılmış tereyağına elenmiş bir miktar un koyacaksın, un esmerleşip bir koku peyda edinceye kadar yarım saat süreyle orta ateşte kavuracaksın, öbür tarafta hazırlanmış şurubu üzerine dökerek afiyetle yiyeceksin, Güverin derdi şekerde. Hani, AP İktidarı şeker fiyatlarında "mini" bir ayarlama yaptı ya... Bundan yararlanan tatlıcıların, "mini" modasına uymayarak, herşeye uzun boylu zamlar yaptıklarından şikâyetçi. Bundan da sorumlu olanlar, tabii, başta Ankara ve İstanbul olmak üzere, büyük şehirlerdeki belediye başkanları, yâni CHP'liler. Hele, önümüzdeki mahalli seçimlerde bunlar iktidarı AP'lilere devretsinler, o zaman, hükümetin zorunlu gördüğü fiyat ayarlamalarına rağmen, AP'nin, denetleme yolu ile, halka ne helvalar yedireceği görülecektir.

Sayın Güver, hiç şüphe yok ki, un helvası yapmasını iyi biliyor. Ama nasıl, helvayı tutturmak için unun, yağın. Şekerin bulunması yeterli değilse, ekonomik düzenin tutturulması için de "belediye denetlemesi", bir ara DP iktidarının denediği fiyat denetleme sistemi ile bile yeterli değildir. Elbette ki belediyelerin, fırsatçılar, karaborsacılar ve fahiş kâr peşinde koşanlarla savaşması başta gelen ödevidir. Ancak, iktidar partisinin ardarda getirdiği adaletsiz zamların, hem fiyatlar bakımından, hem de bunların beraberlerinde taşıdıkları zihniyet ve psikolojik etki, bakımından ekonomik şartları ve piyasayı sarsacağı muhakkaktır. Bir defa zamlar, vatandaşın ödeme gücünü aşıverir ve daha çok günlük ihtiyacını zor sağlayan halkın üzerine yüklenirse, herkes derhal, "gemisini kurtaran kaptan" psikolojisine kapılır ve hayatını devam ettirebilme kaygusu, beşeri olarak, önplâna geçiverir.

Sayın Güverin, örneğin Ankara Belediyesinin son günlerde yaptığı zam tartışmalarını izlemesini çok isterdim. Enerji Bakanlığı, bilindiği gibi, bundan bir süre önce, elektrik enerjisine 5 kuruş gibi küçük bir zam yapmıştı. Ankara Belediyesi, elektrik enerjisinin bir kısmım Enerji Bakanlığından almaktadır. Ankara Belediyesi bu zammı halka aksettirmezse, elbette ki, hesabı-kitabı değişecek, ya zarar edecek, ya da, kârda ise yatırımlarını yapamıyacaktır. Neyse ki, EGO'nun Elektrik Umum Müdürlüğü, kâr eden tek müessesedir. Ne var ki, bu kârla, sadece Otobüs İdaresinin ve Havagazının ziyanları kapatılmaktadır. Dahası var: Bilindiği gibi, 40-43 lira gibi "mini" bir zamla da kömür fiyatları ayarlanmıştır. Bu ise, esasen zararda olan Havagazı Umum Müdürlüğünü, havagazını natırı sayılacak bir zamma gitmeye zorlamaktadır. Hesap kitap, bu zammın metrekübde 10 kuruştan aşağı olamıyacağını da göstermiştir. Tabii, elektriğe zam gelince Sular İdaresi de suya zam yapacaktır. Yoksa, Gecekondu Kanununa göre, Ankaranın dağına-taşına kurulan gecekondulara su çıkarma mükellefiyetini yerine getirmesi mümkün değildir.

Ankara Belediye Meclisi, zamları toptan reddetmiştir. EGO müessesesi, Elektrik İdaresinin cılız kârı ile öteki iki idarenin kamburunu kapatmaya çalışacaktır. Ama bu, ne derece yararlı olacak ve ne kadar sürecektir? Ben, sayın Güvere hemen cevap vereyim: Birkaç ay sonra yapılacak olan mahallî seçimlerin sonuna kadar!.. Çünkü muhtelif partilerin mensupları olan üyeler, mahallî seçimler arefesinde, partnerine zarar vermek istememişlerdir. Yoksa, hiçbir üyenin, vatandaşa hizmet götürebilmek için, Belediyenin, herşeyden önce müesseselerini, hiç olmazsa, zarardan kurtarma durumunda olduğunu bilmediğini düşünmek mümkün değildir. Şimdi, eğer Belediye elektriğe, havagazına ve suya zam yapsaydı, dunun ne olurdu? Elbette ki bunun sonucu yalnızca vatandaşın ödediği elektrik, havagazı ve su faturaları ve psikolojik olarak da genel fiyatlara sıçrardı.

Büyük Meclislerde zamları kabul edip, bütün umudu belediye kontrolüne bağlamak, memleketin ekonomik ve sosyal sorunlarım askıda bırakıp, tek tedbir olarak Temel Hak ve Hürriyetleri Koruma Kanununu getirmeğe benziyor. Ekonomik düzen öyle bir mekanizma ki, bir dokunursun bin yerden patlak verir.

Ama, bu tatsız konuları bırakalım. Nasıl olsa, önümüz bayram. Un var, yağ var. Bir miktar şekerle bir de usta bulalım ve helva yapıp yiyelim!

En kolayı budur, değil mi?

Jale CANDAN

Almanya

Bugünkü atanan tiyatrosu

Tiyatro yazarımız Lûtfi Ay, Federal Basın ve Haberler Dairesinin daveti üzerine, Allanyada Frankfurt, Berlin, Hamburg, Düsseldorf, Bochum, Köln, Bonn ve Münih şehitlerinde iki haftalık bir inceleme gezisi yaptı. Ünlü tiyatro adamlarıyla görüştü, modern alman tiyatrosuna beşiklik eden sahneleri dolaştı ve birçok oyun gördü. İzlenimlerine ait ilk yazısı aşağıdadır.

İkinci Dünya Savaşından sonra hemen hemen yarıya inmiş olduğu halde, 248 bin 500 kilometrekare tutan bugünkü toprakları ve -1965 istatistiklerine göre- 60 milyona varan nüfusuyla Federal Almanya, demografik bakımdan, bugün Avrupanın en büyük ülkesi sayılıyor. 60 milyon almandan en az 45 milyonu, sayısı 97'yi bulan şehirlerde yaşıyor; bu 97 şehirde de irili - ufaklı 190 tiyatro ile 60 opera her akşam temsiller veriyor ve bu temsilleri yılda 20 milyon seyirci görüyor. Devletin ve mahalli idarelerin bu tiyatrolarla operalara verdikleri ödenekler ise, yılda, 450 milyon markı buluyor. Bizim paramızla 1 milyar 350 milyon lira!..

Sadece bu rakamlar bile bugünkü alman tiyatrosunu yakından izlemek ve tanımak isteyen yabancı tiyatro adamlarının düştükleri merakla karışık hayreti ve karşılaştıkları güçlükleri anlatmıya yeter sanırım. Genel olarak kısa süreli gezilerde, bir yabancı tiyatro adamı, bu 97 şehirden hangisine gideceğini, bu 190 tiyatro ile 60 operadan hangisini göreceğini, haklı olarak, şaşırır. Onun için, Paris dönüşü, bellibaşlı alman şehirlerini ve tiyatrolarını gezip görmek fırsatı çılanca, doğrusu sevindim.

Öyle iken, Frankfurttan başlayıp Münihte biten bu tiyatro gezisinde ancak sekiz şehirde ondört oyun görebildim.

Frankfurtta "Puntlla Ağa..."

Goethe'nin dünyaya geldiği şehirde, doğduğu evin çok yakınında, baştanbaşa cam kaplı modern cephesiyle azametli bir bina, daha doğrusu birbirini ekli bir binalar topluluğu yükseliyor: Şehir Tiyatroları. 1963'de açılan yeni tiyatro, 1951'denberi mevcut olan eski Opera binası ve "intime" oyunlara ayrılan 199 kişilik oda tiyatrosu ile bir blok meydana getiriyor. Şehir sahnelerinin üçünü birden yöneten İntendant Harry Buckwitz, on yıllık tecrübesiyle, bu üç sahnede her akşam değişik bir opera veya bale, iki de tiyatro temsili sunmakta güçlük çekmiyor.

Frankfurt, daha Goethe'nin çocukluğu zamanından, kendi tiyatrosuna sahip olmuş bir şehir. Schiller, ilk eserlerini Mannheim topluluğuna orada oynatmıştı, Onun için bu canlı ticaret ve sanayi merkezinde tiyatro sanatının köklü bir geleneği ve, şehir sahnelerinin dışında, beş tiyatrosu daha var: Fritz Remond'un yirmi yıldır yönettiği "Kleinen Theater im Zoo"su; şimdi "Die Komödie" adı altında bulvar oyunları oynamıya devam eden eski "Theater am Rossmarkt", sık sık yabancı oyunları tanıtan "Die Katakombe"; ilgi çekici mizansenleriyle tanınan Rhein-Main Eyalet Sahnesi ve "Theater am Turm".

Bir gece kaldığım Frankfurtta, bu sekiz tiyatrodan ancak birine gidebildim: yepyeni ve modern binasıyla şehrî süsleyen Şehir Tiyatrosuna... Giriş, salonu, fuvayyeleri modern mimarinin en güzel örneklerinden biri. Sahnesi ise, sırası geldikçe anlatacağım gibi, bütün alman sahnelerinde görülen en yeni, en son sistem teknik cihazlarla bezenmiş. Ankarada, Büyük Tiyatroda, birkaç yıl çalışmış olan Hunecke, bu güzel üçüz sahnenin şimdi teknik müdürü. Bana verdiği bilgilere göre Tiyatro, Opera ve Bale bölümleri dahil, bu şehir sahnelerinde 1500 kişi çalışıyor. Bu rakamın üçte ikisinden fazlası teknik personel...

Frankfurtun bu yeni ve kristaller içinde pırıl pırıl Şehir Tiyatrosunda Brecht'in "Puntila Ağa ile uşağı Matti"sini seyrettim. O azametli sahnede Brecht'in oyunu epik türün en geniş reji imkânlarına kavuşmuş. Kasaba burjuvazisinin hicvi melodrama ve farsa kaymayan bir realizm içinde veriliyor. Ama, bizde Brecht oyunlarında çok defa görüldüğü gibi, ille de sınıf farklarını uçurum halinde, bu farkların yarattığı birbirine zıt davranışları da facia halinde gösterme gayreti güden, bu yüzden bu oyunların beşerî rengini silikleştiren yorum aşırılıklarından kacınılmış.

Sanatla dirilen Berlin

"Duvar"ın ikiye ayırdığı Berline, hâlâ, alman uçaklarıyla gidemiyorsunuz; ya amerikan, ya da ingiliz uçaklarıyla yolculuk etmek zorundasınız. Bereket versin, Tempelhof hava alanı Batı bölgesinde...

Berlindeki büyük tiyatroların hemen hepsi İkinci Dünya Savaşında yanmış, yıkılmış... Ama almanlar onları yeniden meydana getirmekte gecikmemişler. İlk dirilen tiyatro da Schiller Devlet Tiyatrosu olmuş. Bir zamanlar Leopold Jess-

Boleslaw Barlog Lûtfi Ayla sohbette
Ankaranın taşına bak

Henz Hilpert - Carl Raddatz
"Şeytan General"in yaratıcıları

ner'lerin, Heinrich George'lerin yönettiği ünlü tiyatro... 1951'de perdesini yeniden açan bu sanat ocağının başında şimdi, aynı zamanda -iki ayrı senitteki- Schlosspark ve Werkstatt Devlet tiyatrolarının da yöneticisi olan, Boleslaw Barlog var.

Büyük sanat adamlarına yakışan bir tevazu ve samimiyetle beni kabul eden Boleslaw Barlog, Berlin tiyatrolarının, 1961'de onarılıp yeniden açılan Deutsche Oper'in, ünlü Filarmoni Orkestrasının, yani sanat ve müzik hayatının canlanmasında, birkaç yıl önce ölen Prof. Ernst Reuter'in, Belediye Başkanı olarak, ne büyük, ne unutulmaz bir rol oynadığını anlatıyor. Onun gayreti sayesinde Berlin Festivalleri eski parlaklığını bulmuş, Gerard Philippe'lerin, Margot Fonteyn'lerin, Maria Callas'ların, Marcel Marceau'ların sık sık geldikleri uluslararası bir sanat merkezi olmak niteliğini yeniden kazanmış. Şimdi üç Devlet tiyatrosuyla bir Devlet Operasının ve "duvar"ın yanıbaşında yeni bir binaya kavuşan Filarmoninin dışında, basta, geçenlerde ölen Emin Picator'un "Serbest Halk Sahnesi" olmak üzere, fikir tiyatrosundan bulvar komedisine, "Küçük Opera"dan müzikaline varıncaya kadar çeşitli türlerde eser oynayan 13 özel tiyatro, 2 milyonu aşkın Batı Berlinliye, yıkıntılar ve acılar içinde geçen yılları unutturuyor.

Schiller Devlet Tiyatrosunun general intendant'ı, tiyatromuzun gerçekleştirdiği ilerlemeleri uzaktan izlemiş, Hans Schweikart'dan duydukları da ona yurdumuza gelmek, Devlet Tiyatrosunda bir eser sahneye koymak arzusunu vermiş. Ya Çekhovdan "Üç Kızkardeş"in, ya Brecht'den "Üç Kuruşluk Opera" nın, ya da Mozart veya Verdi operalarından birinin Ankara rejisini yapmaktan zevk duyacağım söylüyor. Tiyatromuzdan tâ Kuzey Alman yada böyle sözedilmesi, en ciddi sanat çevrelerine kendini tanıtmayı, en önemlisi de saygı ve güven uyandırmayı başarmış olduğunu görmek insanı gerçekten sevindiriyor.

Batıda "Şeytan General"

Schiller Tiyatrosunda o akşam Carl Zuckmayer'in 70. doğum yıldönümü vesilesiyle İsviçreden sonra birçok alman sahnelerine yeniden çıkarılan""Des Teufels General" - "Şeytan General"- i oynanıyordu. Eser, İkinci Dünya Savaşında, alman hava kuvvetlerinde büyük prestiji olan, bunun için de -nazi olmadığı, hattâ yahudilere karşı girişilen zulüm hareketlerini tasvibetmediği bilindiği halde- kendisine dokunulmayan, ama sıkı bir göz hapsi altında tutulan General Udet'in -bir çeşit intiharla biten- hayatını konu olarak işliyor. Yazar, Hitlerin iktidarda olduğu yıllarda, onun her yaptığını beğenmeyenlerin, ünlü bir general de olsalar, Gestapo tarafından nasıl baskı altına alındıklarını, o terör havasım ustalıkla veriyor.

Ertesi gün Schlosspark Tiyatrosunda, provasına ara verdiği bir sıra, bunu kendisine sorduğum zaman Hans Schweikart -"Vanya Dayı"nın Ankaradaki sahneye koyucusu, günümüzün en yaşlı, en ünlü sahne adamlarından biri- hiç tereddüt etmeden,

"— Üzüntüyle, ibretle... Tiyatronun bir rolü de eski hataları gösterip yeni kuşakları uyarmak, aynı felâketlere sürüklenmekten kurtarmak değil mi?" dedi.

Doğuda "Schweyk"

Batı Berlindeki 4'ü Devlete, 13'ü özel teşebbüse, ait bu 17 sahneye "duvar"ın öte tarafındaki 9 sahneyi de eklerseniz, Berlin tiyatrolarının sayısı 26'yı buluyor.

Doğu Berlindeki bu 9 tiyatrodan en önemlisi, Brecht'in yönetiminde epik tiyatronun en başarılı örneklerini vermiş olan "Berliner Ensemble". Batı kesiminde, Zuckmayer'in "Şeytan General"i Hitler Almanyasının, yüksek çevrede, dramatik bir tablosunu çizerken, Doğu kesiminde de Brecht'in "Schweyk"i nazizmin popüler bir hicvini yapıyor. Onun "Schweyk"i yaşını başını almış, babacan, nükteli, nazilerden yakasını kurtarabilecek kadar zeki -şeflerine hoş görünmeyi becerecek kadar da akıllı- bir adam. Ama sonunda, midesine düşkün bir arkadaşına bir yerlerden sağladığı bir parça kaçak et, onun da başım derde sokmıya yetiyor:

Müziğini Hans Eisler'in yaptığı, Erich Engel ile Wolfgang Pinzka'nın da sahneye koydukları "İkinci Dünya Savaşında Schweyk", epik türün kurallarına, kollektif oyun ilkelerine uygun, ama karikatüre kaçmayan rahat bir oyunla oynanıyor. Frankfurttaki "Puntila" gibi buradaki "Schweyk" de, her türlü yorum aşırılıklarından uzak tutulmuş. Bu ölçülülük içinde kişilerin de, oyunun da havası daha sevimli, daha inandırıcı bir ifade kazanıyor.

"Schweyk"
Brecht'in "Şeytan Asker"i

Filmler

"Aleksandr Nevski"

Uçsuz bucaksız bir bozkır. Şurada burada insan kafatasları, iskeletleri. Burası Moğol istilâsından yirmi yıl kadar sonra, 1242'deki Rusyadır. Görünen iskeletler, kafatasları, moğolların önlerine çıkan her engeli silip süpürüp Rusya içlerinden Doğu Avrupaya kadar uzandıkları zamandan kalmadır.

Sovyet, yönetmeni Eisenstein'ın 1938'de çevirdiği ve geçen hafta Sinematek Derneği programında, yer alan "Aleksandr Nevski"si bu görüntülerle başlamaktadır.

Ama "Aleksandr Nevski "nin anlattığı Moğol istilâsı değil, yeni bir istilâdır. Moğolların korkunç gücüne karşı koyamıyan Rusya küçük küçük prensliklere bölünmüş, fakat moğollara her yıl vergi vererek bu korkunç istilâyı atlatmıştır. Şimdi onun yerine bu sefer Batıdan bir başka tehlike belirmiştir: Toton istilâsı. XI. yüzyılın başlarında Kudüste Haçlılar ordusundaki alman şövalyelerinin kurdukları Töton düzeni, şimdi katolikliği ve alman kültürünü yaymak bahanesi altında, başsız kalmış Rusyadan toprak koparmak peşindedir. Rus şehirleri birbiri ardından Töton şövalyelerinin eline düşmektedir. Düşman istilâsı altındaki Pskovda olup bitenler bu "yeni nizam"ın içyüzü'nü açıkça ortaya koymaktadır: Din adamları ile askerlerin işbirliğinden meydana gelen, din ve medeniyet adına işlenen korkunç cinayetlerle kurulan bir barbarlık düzeni... Din adamları, askerleri ve silâhlarını takdis ederler; analarının kucağından zorla koparılıp alınan bebekler takdis edilip ateşe atılır; şehrin bütün eli silâh tutanları kılıçtan geçirilir; şehrin valisi kuleye asılır...

Rus şehirleri, korku içinde, sıranın kendilerine gelmesini beklemektedirler. Ama Novgorodda halk, düşmana karşı direnme kararı verir. Daha önce Neva kıyılarında isveçlileri yenerek ün kazanan Novgorod Prensi Aleksandr Nevski bu direnmenin başına geçmeğe çağrılır. Köylüler, kentliler ellerine ne geçerse silâhlanıp Nevskinin ordusuna katılırlar. Buz tutmuş Çud gölünün kıyısında büyük bir savaş olur. Töton şövalyeleri bozguna uğrayıp göte doğru kaçarlar. Zırhlarının ağırlığından gölün buzları yarılır ve Çudun suları Töton şöyalyelerini yutar.

Bir destan

Ortaçağın karanlıklarında yer alan bu tarih olayı, destanın bütün unsurlarım taşımaktadır ve Eisenstein da bunları kullanarak sinemanın 'destan türündeki en güzel eserlerinden birini meydana getirmek fırsatını bulmuştur. Târih biliminin gelişmediği, tarih belgelerinin güç bulunduğu bir dönemde gerçek ile gerçekdışının, olağanüstünün kaynaştığı; bir toplumun ulus haline geçiş sırasındaki mücadelelerinin; bu mücadelede öne çıkan kahramanların, kütlelerin anlatıldığı destan, 1242'de Çud gölünde buzlar üstündeki savaşla sonuçlanan bu olayda bütün özellikleriyle mevcuttur: "Aleksandr Nevski" de parçalanmış, bölünmüş bir topluluğun birleşmeğe, ulus olmağa doğru çabasını ortaya koymaktadır. "Aleksandr Nevski"nin çevresi, dekoru, destanlardaki çevre ve dekor gibi uçsuz bucaksızdır: Göz alabildiğine uzanan bozkır veya ucu bucağı görünmiyen, buz tutmuş bir göl yüzü... Destanlardaki gibi bu çevre de hep tehlikelerle, tehditlerle doludur. "Aleksandr Nevski"de, destanlarda baş sebebi olan çatışmanın her çeşidi mevcuttur: İnsanın başka bir insanla, kütlenin başka bir kütleyle, insanların doğal güçlerle çatışması... Ve bu çatışma, tıpkı destanlardaki gibi büyük, korkunç, yüce- bir çatışmadır. Eisenstein bunların yanısıra kişilerini de destan kişileri gibi ele almayı ihmal etmemiştir: Prens Aleksandr Nevski, bütün destan kahramanları gibi yiğit, gözüpek, açık yüreklidir. Maddi, mânevi bütün meziyetleri kendinde toplıyan bir insandır. Destan kahramanları, içinden çıktıkları ulusun bir kahramanda bulunmasını istediği bütün olumlu nitelikleri nasıl kendilerinde toplarlarsa, Nevski de öyledir. Yine bütün destanlarda olduğu gibi, "düşman taraf" da aynı açık ve seçik, herkesin anlıyabileceği kesinlikle çizilmiştir: Töton şövalyeleri, yüzlerini sürekli olarak gizliyen korkunç başlıkları, baştan ayağa uzanan zırhları,-düzenli hareketleriyle ruhsuz, merhametsiz, mekanik bir kütle, bir çeşit "dehşet makinesi"dir. Eisenstein bu başlıca kişilerin yanısıra destanlarda yer alan ikinci derecedeki tipleri de başarıyla kullanmıştır: Destan kahramanlarına uygun biçilmiş kadın kahramanlar; destanın heyecanlı, korkulu havasını yumuşatan "komik" tipler; kötülere hizmet eden "hain" tipler gibi...

"Aleksandr Nevski" den bir sahne
Bir destanın unutulmaz görüntüleri

Görüntü • ses birliği

Sinemanın en usta yönetmeni olan Eisenstein, en usta olduğu destan türünde, bütün sanat gücünü göstermeyi bir kere daha başarmıştır. Evet, bir kere daha... Çünkü, sinemanın en büyük ,ürünü olan "Potemkin' zırhlısı" nasıl sessiz filmin zirvelerinden biriyse, "Aleksandr Nevski" de sesli filmin zirvelerinden biridir. Bir destanın ağırbaşlı, soylu, yüce havasını dekorundan kişilerine, temposundan kostümlerine, kurgusundan oyununa kadar her yanını inceden inceye hesaplıyarak "Aleksandr Nevski"yi meydana getiren Eisenstein, sesli filmin ortaya çıkışından on yıl sonra çevirdiği bu ilk sesli filminde, sanki on yıllık gecikmişliğin acısını çıkarırcasına sesin en usta kullanışlarından birini vermektedir. Eisenstein'ın her biri en ince ayrıntısına kadar tasarlanmış, düşünülmüş görüntüleri, Prokofiyevin her bölüm için hazırladığı ayrı müzik parçalarıyla etle tırnak kadar ayrılmaz bir bütün meydana getirmektedir. Bazan orkestranın, bazan koronun, bazan bir mezzo-sopranonun solosunun eşlik ettiği görüntüler böylece, fazladan bir destansı nitelik kazanmaktadır. Bütün bunlara, Eisenstein'ın insanları, yapıları, hattâ başlıkları, mızrakları bile getiren plâstik duygusu eklenince, "Aleksandr Nevski", sinemanın erişilmesi güç özellikteki ürünlerinden biri olmaktadır.

..ve bir ders

Ama, "Aleksandr Nevski"den alınacak bir ders daha var: Eisenstein, sinemanın başlangıcından günümüze kadar hemen daime yapıldığı gibi, tarih veya destanı, sadece seyirciyi oyalayacak, eğlendirecek anlamsız, bağlantısız olaylar dizisi olarak kullanmamaktadır. Eisenstein "Aleksandr Nevski"yi çevirirken, bütün büyük yönetmenler gibi, tarih veya destanı ulusunun geçmişinden bugününü, yarınını aydınlatacak bir araç olarak kullanmaktadır. Bu yönden ele alındığı vakit "Aleksandr Nevski", bir sinema sanatçısının, ulusunun kendi kendine güvenini artırmak, direnme azmini bilemek, düşmanlarını uyarmak için meydana getirdiği bir mesaj niteliği kazanmaktadır. Çünkü Eisenstein "Aleksandr Nevski"-yi herhangi bir tarih! film olarak çevirmemişti. "Aleksandr Nevski", 1937-1938 yıllarında, Hitler ordularının, yani yeni çağ Töton şövalyelerinin XX. yüzyılın en kanlı macerasına atılmak üzere olduğu bir sırada çevrilmişti ve bu maceranın en tehlikelisinin Rusyada geçeceğinden aklı başında hiç kimsenin şüphesi yoktu. İşte, Eisenstein "Aleksandr Nevski"yi çevirirken, bir yandan ulusunun direnme gücünü artırmaya, bir yandan da Çud gölünde boğulan Tötonların torunlarına böyle bir maceranın muhtemel sonucunu anlatmağa çalışıyordu. Nitekim bu uyarmaya kulak asmıyan Nazi orduları, Tötonların tecrübesini 700 yıl sonra bir kere daha yaşamaktan kurtulamadılar.

"Her -yere - ulaşan" havayolu

*Gitmek istediğiniz **yeri** söyleyin, **sizi** oraya götürelim.* *Artık PanAm Jet uçakları*

sizi hemen her yere en kısa zamanda götürebilir. Çünkü hemen her yere uçuyoruz. Altı kıta üzerindeki 84 memlekette 121 şehre. Her şey 30 yıl önce, ilk olarak Pasifiği, sonra da Atlantiği herkesten evvel aşmamızla başladı. Bugün memleketler arasında taşıdığımız yolcu sayısı diğer herhangi bir şirket tarafından taşınanın kat kat üstünde. Siz de bize şeref vermez misiniz? PanAm seyahat acentesine veya doğrudan doğruya bize müracaat ediniz. Bizimle nereye giderseniz gidiniz, mevcudun en iyisiyle uçmuş olmanın huzurunu doyacaksınız. Güzel ve rahat bir his... Her ver için!

İstanbul Hılton Methali, Tel 47 45 30
Ankara 53 Atatürk Bulvarı. Tel 12 11 20
İzmir - İzmir Palas Oteli, Tel: 33 4 72
Adana Agba Oteli. Tel: 1 5 0 1

Dünyanın en tecrübeli havayolu

ATLANTİKTE BİRİNCİ PASİFİKTE BİRİNCİ L ÂT İN AMERİKADA BİRİNCİ DÜNYA TURUNDA BİRİNCİ

PAN AM

(Manajans: 405) —